

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Rozvedení rodiče a jejich děti

Bakalářská práce

Renáta Hanusová

Vedoucí bakalářské práce

doc. PhDr. Miroslav Somr, Dr.Sc.

České Budějovice

2009

Anotace:

Hanusová R.: Rozvedení rodiče a jejich děti
Bakalářská práce 2009

Abstract:

Teoretická část Bakalářské práce „Rozvedení rodiče a jejich děti“ pojednává o rodině, základní instituci, jež má nenahraditelný vliv na výchovu a rozvoj osobnosti jedince, o tom, jaký význam má rodina pro dítě předškolního věku, o rodině samotné, o jejích funkcích. V poslední době příliš často zaznamenáváme rodinné rozvraty a nestabilitu partnerských vztahů, které významně ovlivňují dítě, jeho pozici v rodině i ve škole. Zaměřuje se na poruchy funkcí, které mohou v rodině nastat ve vztahu k dítěti, pokračuje rozvodem a jeho aspekty, etapami a důsledky pro děti. Zabývá se také úpravou poměrů v rodině po rozvodu ve vztahu k nezletilému dítěti, vztahy mezi rodiči a dětmi, soužití s novými partnery obou rodičů, nevlastními sourozenci.

Abstract:

The name of my work is „Divorced parents and their children“. In the theoretical part I write about family, basic institution, which has irreplaceable influence on education and progress of human, about its importance to children in preschool age, about family solitary, about its functions. The true is that there have been too much divorces and instable partnership recently. Unfortunately, this background has direct influence of children – in the family, at school. The rest of my work deals with changes in behavior to children that can become during and after divorce, during looking for and living with new dad or mum, with new brothers and sisters,...

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Rozvedení rodiče a jejich děti* vypracovala samostatně a použila prameny a literatury, které cituji a uvádím v seznamu.

Dále prohlašuji, že v souladu s §47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačovaných částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, březen 2009

.....

Renáta Hanusová

Poděkování:

Děkuji doc. PhDr. Miroslavu Somrovi, Dr.Sc., za cenné rady a připomínky i odbornou a metodickou pomoc, kterou mi poskytl při vedení mé bakalářské práce.

OBSAH

a) Teoretická část

ÚVOD.....	7
1 VÝCHOVA A POSTAVENÍ RODINY.....	10
1.1 Výchovný proces, jeho znaky, styly a formy.....	12
1.2 Nová, současná výchova.....	15
1.2.1 Celkové styly výchovy.....	16
1.2.1.1 Autokratický výchovný styl.....	16
1.2.1.2 Liberální výchovný styl.....	17
1.2.1.3 Demokratický, sociálně integrační výchovný styl.....	17
2 SMYSL RODINY, MANŽELSTVÍ A JEJICH HLAVNÍ FUNKCE.....	18
2.1 Funkce rodiny.....	19
2.1.1 Funkce reprodukční.....	20
2.1.2 Funkce materiální.....	20
2.1.3 Funkce výchovná.....	20
2.1.4 Funkce emocionální.....	21
2.2 Manželství = rodina.....	23
2.3 Současná rodinná situace.....	24
2.4 Modely rodiny.....	26
2.4.1 Primární – úplná rodina.....	27
2.4.2 Neúplná rodina.....	27
2.4.3 Vícegenerační rodina.....	29
3 DÍTĚ.....	30
3.1 Historické pojetí dítěte.....	30
3.2 20. století = století dítěte.....	31
4 SOUČASNÁ RODINA A JEJÍ CHARAKTERISTICKÉ RYSY.....	34
4.1 Poruchy rodiny.....	34
4.2 Rozvod a jeho průběh.....	37
4.3 Faktory rozvodovosti.....	43
4.4 Historický vývoj právní úpravy zániku manželství.....	44
4.5 Rodinné právo a jiné mezinárodní normy.....	45
4.5.1 Zákon o rodině.....	46

4.5.2 Sociálně právní ochrana dítěte.....	48
4.5.3 Listina základních práv a svobod.....	49
4.5.4 Úmluva o právech dítěte.....	49
4.6 Porozvodová situace.....	50
4.6.1 Úprava poměrů po rozvodu.....	51
4.6.1.1 Výhradní péče matky.....	51
4.6.1.2 Výhradní péče otce.....	52
4.6.1.3 Střídavá péče.....	52
4.7 Opakovaná manželství.....	54

b) Praktická část

1 CÍL A POUŽITÁ METODA.....	55
1.1 Předpoklady dotazníkového šetření.....	55
1.2 Použitá metoda – dotazník.....	55
2 POPIS POSTUPU PŘI TVORBĚ DOTAZNÍKU.....	56
3 VÝZKUMNÁ ČÁST, POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU.....	59
4 VYHODNOCENÍ POUŽITÉHO DOTAZNÍKU.....	61
4.1 Jednotlivé věkové skupiny respondentů.....	61
4.2 Nejvyšší ukončené vzdělání v jednotlivém věkovém zastoupení.....	61
4.3 Současná rodinná situace a způsob života v jednotlivých věkových kategoriích.....	62
4.4 Otázky týkající se rozvodové problematiky, zkušenosti respondentů a postavení dítěte v partnerských či manželských neshodách.....	64
4.5 Oblast rodinné anamnézy respondentů.....	66
5 ZÁVĚRY VÝZKUMU.....	68
ZÁVĚR.....	70
LITERATURA.....	72
PŘÍLOHY.....	75

a) TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD:

Rodina i v současnosti zůstává důležitou společenskou jednotkou, jejíž funkce se v závislosti na čase, prostoru a kulturních tradicích neustále proměňují. Na její funkčnosti závisejí další lidské vztahy. Čím obtížněji citové vazby budujeme, tím snadněji se rozpadnou.

Některé vztahy vydrží dlouhá léta a lidé jsou v nich více či méně spokojeni. Ale nic nebývá zadarmo - ani partnerský vztah nelze brát jako samozřejmost. Některé páry se rozcházejí, protože jejich vztah byl omyl a některé se rozcházejí spíše omylem. V dnešní době, kdy jsme si zvykli předměty místo opravování vyhazovat a kupovat nové, máme tendenci se podobně chovat i ke vztahům. Těch „vyhozených“ manželství, co už lidem nestály za opravu, je dnes už téměř polovina, druhá polovina zřejmě s většími či menšími opravami funguje.

Ročně se v České republice rozvádí přes jedenatřicet tisíc manželství. Varovná je skutečnost, že Česká republika je řazena se skandinávskými zeměmi, Belgií a Rakouskem k těm státům Evropské unie, kde se lidé často rozvádějí. U nás se prakticky rozpadá každé druhé manželství, což má následně nepochybný vliv na životní dráhu dětí.

Okolnost, že na druhé straně rozvod vede děti k větší samostatnosti, je málo průkazný a málo relevantní, neboť opačně kontraproduktivně dochází k růstu kriminality mládeže – jevu stejně negativnímu v komplexu svých důsledků.

Rozvod vždy dítě zatíží a to i v situacích, kdy rodiče zvolí šetrný způsob rozchodu. Z reality je dobře známo, že řada rozvodů poklidná rozhodně není. Rodiče „přes dítě“ chtějí toho druhého zničit, či potrestat za to, že manželský svazek se rozpadl. Zejména tam, kde se vyskytuje domácí násilí, reagují děti na vzniklá traumata agresivitou, nebo se naopak stávají oběťmi šikany a trpí psychickými

poruchami. V dospívání pak mají tendenci napodobovat zažitý vzorec násilného partnerského chování.

Zejména dívky z rozvedených rodin se snaží rychle provdat a z původní rodiny odejít. Hledají citovou oporu u kohokoliv, kdo by je mohl mít rád. Brzkým sňatkem unikají z neutěšené reality, chudoby a nedostatku, nebo se nesnášejí s novým partnerem jednoho z rodičů. Rychlé, neuvážené svatby citově nevyzrálých žen jsou pak zdrojem dalších rozvodů, protože mladí lidé do manželství vstupují nepřipraveni, ani neumějí zvládat partnerské problémy vzájemnou komunikací.

Děti z rozvedených rodin také v dospělosti nezdědka preferují tzv. život na hromádce („na psí knížku“), což mnohdy společnost hodnotí jako absenci větší odpovědnosti v partnerském vztahu.

Vliv na životní postoj dětí mají i opětovné sňatky rodičů. Vznik nové rodiny, kde se často setkávají „dvoje děti“ – původní a děti partnera či partnerky.

Rozvod se v naší společnosti stal zcela běžnou záležitostí při řešení manželských neshod. Rozvod patří mezi jednu z největších zkoušek v životě člověka. Klade nesmírné nároky jak na psychiku rodičů, tak především na psychiku dětí. Existuje jen velmi malé procento dětí, které by rozvod rodičů negativně nezasáhl. Některé se s ním vyrovnají lépe, jiné hůře, všechny však poznamená. U některých dětí pak přetrvávají trvalé následky, jež mohou značně ovlivnit jejich budoucí život. Člověk se v naší společnosti nemusí příliš rozhlížet, aby příklady takového poznamenání našel.

Toto téma jsem si vybrala především proto, že rozvod je problém, který se v naší společnosti objevuje až příliš často a má ničivý vliv na poměrnou část jeho účastníků. K zabývání se touto problematikou mě motivovalo zjištění, zda existuje řešení rozvodové situace, která na dítěti zanechá co nejmenší psychické následky.

Je důležité si připomenout, že se dítě stává jednou z největších obětí rozvodu, přestože na něm nenese sebemenší vinu. Záleží jen na rodičích, zda dítěti jeho pozici usnadní či naopak.

V této práci se zaměříme na to, co souvisí s rozpadem partnerského soužití.

Teorie k tématu bakalářské práce je zpracována v první části - *Teoretická část*, která se skládá ze čtyř kapitol.

První kapitola definuje pojem rodiny z mnoha úhlů pohledu. Zabývá se výchovným procesem, jeho znaky, styly a formami a uplatňovanými moderními prvky současné rodiny.

Druhá kapitola přibližuje smysl rodiny a manželství, jejich hlavní zastávané funkce. Tato kapitola vyobrazuje současnou rodinnou situaci, seznamuje nás dále s uplatňovanými modely rodiny.

Třetí kapitola nastiňuje historické i současné pojetí dítěte s aktuálními problémy daného období.

Čtvrtá kapitola nás uvádí do problematiky současné rodiny, která je charakteristická poruchami rodiny, tedy nefunkčností a vysokou rozvodovostí. Vymezuje rozvod a jeho průběh, uvádí faktory rozvodovosti, seznamuje nás s historickým vývojem právní úpravy zániku manželství, legislativně se zaměřuje na rodinné právo a jiné mezinárodní normy, dále nastiňuje porozvodové uspořádání v rodině - svěřením dítěte do výhradní péče matky nebo do výhradní péče otce, péči společnou či střídavou, zabývá se také problematikou opakovaných manželství.

Vyobrazené názory a postoje rodičů k rozvodové problematice jsou zařazeny ve druhé hlavní části - *Praktická část*, která je rozpracována na základě zvolené výzkumné dotazníkové metody.

Bakalářská práce je navíc doplněna množstvím statistik a grafů.

1 VÝCHOVA A POSTAVENÍ RODINY

Definovat jednoznačně pojem rodiny je velmi problematické. Vždy záleží na tom, jaký vědecký přístup uplatníme - definice sociologické, psychologické či demografické. Také různé oblasti téže vědy přistupují k pojmu rodina rozdílně. I pokud bychom se omezili na psychologické pojetí, nalezneme různé definice rodiny podle různých systémových přístupů (psychoanalýza, behaviorismus atd.). Literatura uvádí rozdílné definice na základě různých aspektů (rolí, komunikace, procesu socializace a individualizace apod.). Uvedu proto hned několik definic pojmu rodina.

Podle psychologického slovníku je rodina „společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí“. (HARTL, P. 1994, s.181).

Jednoznačně to koresponduje s podobnými názory, jak je uvádí např. Jozef Výrost v knize Aplikovaná sociální psychologie, když cituje definici J. Langmeiera a M. Kňourové. Rodina je „institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí.“ (VÝROST, J. 1998. s.304).

Jaroslav Řezáč definuje rodinu v knize Sociální psychologie, s odvoláním na P. Říčana, jako intimní vztahový systém, časoprostorově ohraničený a vyznačující se relativní stálostí. Pojem rodina nemusí být chápán u všech stejně. Socioložka Jiřina Máchová rozlišuje rodinu podle počtu generací žijících pohromadě - stanovuje pojem rodina základní, tj. sestávající z otce, matky a dětí, a rodina rozšířená, zahrnující kromě toho i prarodiče, strýce, tety a další příbuzné. Z jiného hlediska mluvíme o rodině úplné, ve které žijí oba rodiče a nejméně jedno dítě, a neúplnou, v níž chybí některý z rodičů. (STŘELEČ, S. et al. 1992)

Rodina je přirozené prostředí, které má na výchovu dítěte největší vliv. Její výchovná role je nezastupitelná a je primární sociální skupinou v procesu socializace dítěte. Výchova a vzdělávání je komplikovaný jev, ve kterém se odráží působení velkého množství činitelů ve vzájemných souvislostech.

Miriam Prokešová si ve své knize *Dítě, radost a výchova* klade neopomenutelné filozofické otázky: „Jak vychovávat děti k tomu, aby pochopily, co je dobré a co je zlé a přesto zůstaly ochráněny před tajemstvím, jehož síla je neunesitelná, jehož velikost i zoufalství je přesahující? Jak vychovávat děti, žijící v dnešním světě? Jak je uchránit, aby jejich dobro nebylo již v počátečních fázích rozvoje upáleno a obětováno v jeho rozpálených útrokách touhy po blahobytu, pohodlí a okázalém bohatství, bohužel velice často propojeného se vzrůstající lhostejností k ostatním? Jak vychovávat děti k dobru tak, aby nepodléhaly současným nástrahám, ale aby zároveň svou dobrotou dokázaly čelit s odvahou zlu? Existuje uspokojivá odpověď?“ (PROKEŠOVÁ, M. 2003. s. 122)

Otakar Vyschl a Zdeněk Brunecký se ve společném díle shodují, že „výchova představuje záměrné zásady do duševního vývoje dítěte, jimiž se má dosáhnout určitých cílů, stanovených společenskými potřebami. Neexistuje ideální všelidská výchova platná pro všechny časy, a proto každá doba bude vychovávat jinak.“ (VYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. 1973. s. 52)

Výchova probíhá od narození člověka po celý jeho život, mluvíme dokonce o prenatální výchově. Právě postoj k ještě nenarozenému dítěti je velmi důležitý. Děti matek, které chtěly mít a těšily se na dítě, byly po narození i později emocionálně a fyzicky mnohem zdravější, než děti nechtěné. Nenarozené dítě velice citlivě reaguje i na rozporuplné vnitřní stavy budoucí matky.

Neuspořádaná rodina s nefunkčními partnerskými vztahy je vzhledem k dalšímu vývoji dítěte rizikovější, než obecně nebezpečné kouření, alkoholismus, těžké fyzické práce během těhotenství a matčina nemoc během těhotenství. Z nešťastných manželství se narodí děti, které v útlém věku jsou až pětikrát častěji ustrašenější a nervóznější, než děti ze šťastnějších manželství.

Kdy, kde, v jaké době i v jaké rodině se člověk narodí, to nesporně výrazně ovlivní jeho další život.

Výchova podle Miriam Prokešové však neznamena uzavřenost, dilematický charakter výchovy neznamena volbu mezi krajnostmi a rozhodování se pouze pro jedinou možnost. Autorka knihy *Dítě,*

radost a výchova píše, že „je to právě výchova, která je „otevřenou možností“, a to bez předem zajištěného úspěchu, protože ona sama je tou nezajištěností, neustálým pohybem, nejistotou, kterou přijímáme a v níž se neustále pohybujeme. I přes svá dilemata a antinomie není výchova nějakým kompromisem či konvencí, ale je vždy vlastní, osobitou, „rizikovou“, nejistou a nezajištěnou cestou, nezakotvenou v určitém bodě a nezastřešenou pouze na bázi určitých společenských norem; je cestou, plynoucí právě z jejích otevřených možností a neustálého pohybu, procesu, kterým ona sama je.“ (PROKEŠOVÁ, M. 2003. s. 53)

1.1 Výchovní proces, jeho znaky, styly a formy

„Známe-li základní potřeby dítěte a víme-li, jaké nové potřeby v něm máme budit, aby se jednou stalo šťastným a platným členem společnosti, zůstává před námi ještě velmi důležitý úkol: zvolit správnou cestu, jak tyto potřeby vzbuzovat, jak dítě vychovávat. Výchova musí vycházet z vrozených potřeb.“ Vysvětlují autoři knihy Duševní vývoj a výchova dítěte. (VYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. 1973. s. 56)

Výchovní proces má zvláštní životnost, která se vyznačuje především důvěrností, trvalostí a proudem vzájemných vztahů, samozřejmě i hlubokou sounáležitostí. Výchovní proces v rodině se uskutečňuje v oblasti slovní, dále smyslové a emocionální, a konečně na úrovni intuitivního poznání rozumového, které u dítěte převažuje, kdežto u dospělého ustupuje před přemítavým poznáním rozumovým.

Výchova je včleněna do celého života člověka a každý se s ní setkává v roli vychovávaného i vychovatele. Vychovávat znamená poskytnout pomoc či podporu člověku, aby došel k lidské kvalitě. Ne každý může být vychováván.

Miriam Prokešová se domnívá, že „každý vychovatel je svým způsobem „omezen“ svým vlastním obzorem, podle básně Ch. Džibrána je „pouze lukem“, který vysílá pomyslné šípy „do domu zítřka, kam nemůže vstoupit ani ve svých snech...“. Nikdo není

dokonalý, ani vychovatel a učitel. Avšak máme právo někoho vychovávat, když sami nejsme dokonalí?“ (DŽIBRÁN, CH. 2000 in PROKEŠOVÁ, M. 2003)

Podstatným znakem výchovy je záměrné, cílené, soustavné, komplexní, systematické a organizované působení na člověka.

Autorka knihy Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině, Eva Vančurová – Wagnerová, vypovídá, že „za výchovu dítěte společně odpovídají oba rodiče. Spolupráce v rodině je pro zdraví dítěte důležitější než kterýkoli jiný činitel. Vždyť rodina reprezentuje jakýsi miniaturní svět, v němž dítě získává většinu zkušeností a dovedností. Zajistit dítěti ovzduší lásky a jistoty, po němž každý lidský tvor bez výjimky touží, je první povinností rodiny k dítěti vedle uspokojení jeho tělesných potřeb.

Množství času, který věnují rodiče dítěti, není sice jediným směrodatným měřítkem jejich péče, ale rozhodně platí skutečnost, že čím více rozumného a opravdového úsilí poskytují rodiče dítěti v útlém věku, tím hlubší a intimnější jsou vzájemné vztahy.“ (VANČUROVÁ – WAGNEROVÁ, E. 1964. s 12)

Výchovné požadavky vyplývají ze specifikace požadavků společnosti na dítě. Důležitý je způsob, forma vyjádření výchovného požadavku, který lze vyslovit jako příkaz, žádost, prosbu, formou otázky či náznaku. Dále záleží na slovním vyjádření, intonaci, mimice a gestech, které jsou obsaženy nejen ve slovním sdělení, ale i v tradici, v obyčejích, v denním režimu.

Aby byla výchova důsledná, účinná a smysluplná, je třeba vybudovat systém **odměn a trestů**. Tento systém je považován za nejběžnější výchovný prostředek, který slouží k regulaci nežádoucího chování a jednání. Každé dítě potřebuje znát vymezené hranice, ve kterých se může svobodně pohybovat a které bude respektovat. Hranice mu pomohou orientovat se ve světě, pozná, co je povinnost, význam trestu, odpovědnosti za své chování.

Rodiče se mnohdy uchylují pouze k zákazům a trestům. Ty však mají na děti negativní vliv, tresty totiž vedou k tajnostem a ke lžím, vytvářejí bloky. Smutným důsledkem tělesného trestu je ztotožnění se

s útočníkem. Dítě se ztotožní s trestajícím rodičem, zaujme jeho pozici, cítí, že agresivita je správná.

Výchovné odměny a tresty by měly být přiměřené osobnosti dítěte a jeho věku. Výchovné prostředky by měly být rovněž jednoznačné a srozumitelné, dítě si musí být vědomo svého přestupku. Je nutno se vyvarovat stálého opakování jednoho postupu, dítě by ho přestalo vnímat jako trest za přestupek, ale bralo by ho jako souzenou nutnost. Nedůslednost v odměnách a trestech uvádí dítě ve zmatek, proto liberálně laděná výchova rodičů nebývá pro dítě tou nejvhodnější alternativou, protože nabízená volnost působí mnohdy chaoticky.

Mnoho rodičů, učitelů a ostatních výchovných činitelů vychovává především příkladem. Dítě si vybírá svůj vzor, ve kterém poznává charakter, hodnotové orientace, morální principy v živé – konkrétní podobě a se silným emočním zabarvením. To vybízí k napodobování. Vzor působí zpravidla silněji než samotné slovní působení. Volba vzorů závisí na tom, jaké vzory společnost předkládá. Napodobování vzoru a identifikace s ním závisí na působení malých a středních sociálních skupin. Vztah ke vzoru se v průběhu ontogeneze může měnit.

Můžeme se setkat se vzorem korigovaným, kdy jedinec přejímá většinu znaků jeho vzoru, jen v některém znaku pozměňuje či koriguje své jednání. Vzor syntetický vzniká sloučením znaků různých vzorů. Další možností je exemplifikace, což znamená působení příkladu jako prostředku nebo metody mezilidského ovlivňování, kdy vzor plní funkci instrukční a motivační.

Velmi záleží na rodičích, učitelích a dalších osobách, aby dobře znali dítě, uplatňovali individuální přístup, sledovali v projevech dítěte působení vzorů. Důležité je, aby tito lidé byli schopni taktním způsobem využít vlivu vzorů, či je korigovat.

„Citová výchova se u nás mnohdy nedoceňuje. Ovšem city nelze oddělit od celého života, a proto ani citovou výchovu nemůžeme oddělit od celkové výchovy dítěte. O to je náš úkol těžší.“ Píše autorka knihy Citová výchova v rodině. (KLÍMOVÁ – FÜGNEROVÁ, M. 1974. s. 39)

Výchova dětí předškolního věku musí být zaměřena tak, aby děti prožívaly co nejvíce citů stenických (radost, spokojenost, sebedůvěra,

hrdost) a co nejméně citů astenických (žalost, hněv, strach, pocit méněcennosti). Dalším úkolem citové výchovy je jejich diferenciaci. Nepopíráme citové projevy dětí, ale usměrňujeme je, učíme děti, aby v určité situaci reagovaly určitým, žádoucím, citem. Při výchově citů platí zásada, že dítě nemá city jen prožívat, ale především na ně reagovat. City jsou cennými jen tehdy, motivují-li jednání a jsou-li přeměňovány v činy. (VYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. 1973)

1.2 Nová, současná výchova

Nová (současná) výchova klade důraz na spontaneitu, respektuje prostor pro vyjádření dítěte. Tato výchova zcela neodmítá námahu a úsilí dítěte, ale žádá, aby námaha a úsilí vyplývaly z vnitřního zájmu, nikoli z donucování a nátlaku. Dítě se nemá dobře chovat proto, že poslouchá dospělého, ale proto, že samo považuje tento způsob jednání za správný. Dítě má svůj svět, odlišný od světa dospělých, který má vychovatel pochopit a plně respektovat.

Eva Vančurová – Wagnerová věří starému přísloví „ve dvou se to lépe táhne“ i ve výchově, „navíc proto, že obě složky – mužská i ženská – formálně, obsahově i funkčně trochu rozdílné – se zde musí vzájemně doplňovat, aby vytvořily ideální prostředí harmonického rodinného soužití.“ (VANČUROVÁ – WAGNEROVÁ, E. 1964. s 21)

Souhlasme s Oldřichem Matouškem, který ve svém knižním titulu Rodina jako instituce a vztahová síť píše, že „výchova dětí je u nás poznamenána vysokým tlakem rodičů na školní výkony dětí. Rozhodující podmínkou dobrého společenského uplatnění v blízké budoucnosti nebude dravost, známosti, ani psychická odolnost, ale kvalitní vzdělání. Výchova našich dětí v rodinách je krom toho zatížena překvapivě častým uplatňováním „hmotné stimulace“ dětí a používáním tělesných trestů.“ (MATOUŠEK, O. 1997. s. 36)

1.2.1 Celkové styly výchovy

Je mnoho typologií způsobu výchovy. Různé styly výchovy byly v pedagogice popisovány od nepaměti. Například obecně tradovaná přísná výchova ve Spartě či mírnější výchova v Athénách nebo pokrokové výchovné principy J. A. Komenského, J. J. Rousseaua, M. Montessori a mnoho dalších. I v současné době se psychologie a také pedagogika zabývají různými výchovnými podmínkami, kterými rodina působí na vývoj dítěte.

Komenský rozpracoval zákony výchovy rozumové, Rousseau zdůraznil výchovnou sílu citu a úlohu lidského srdce. Komenský ukázal hodnotu pořádku a disciplíny, Rousseau svobody a volnosti. Komenský snil o výchově všech, jeho pohled byl pohledem makroskopickým, Rousseauův pohled byl mikroskopický – soustředěný do nitra jednotlivce.

J. J. Rousseau si uvědomuje, jak jednostranné pasivní vzdělání, slepá kázeň a despotická výchova zbavují člověka toho nejdůležitějšího – lidského života. Je proti ponižování dětí, tělesnému trestání a scholastickému dogmatickému vyučování. Myslí si, že společnost člověka (dítě) většinou kazí. Kritizuje výchovu, školství i dosavadní pedagogiku a navrhuje tzv. PŘIROZENOU VÝCHOVU odmítání tělesných trestů (svobodná výchova – návrat k přírodě, respektování přirozeného vývoje dítěte v pedagogickém působení). Říká, že pedagog by měl dbát o vztah vývoje a výchovy dítěte, o tzv. zrání a učení.

J. J. Rousseau považuje předškolní věk za nejnebezpečnější ve vývoji dítěte, protože právě v tomto věku se podle něho formují zárodky neřestí a omylů, které když nebudou včas potlačené, zničí dítě dříve, než bylo vlastně dobře „utvořené“. A v tomto věku nalezneme počátky vzniku mravní osobnosti. Začíná se formovat jeho charakter. (Poznámky z přednášek předškolní pedagogiky)

1.2.1.1 Autokratický výchovný styl

Autokratické vedení vede k vyššímu napětí, dráždivosti, dominanci a agresivitě. Vychovatel mnoho rozkazuje, hrozí, trestá, málo respektuje přání a potřeby dětí a nemá žádné porozumění. Děti při tomto výchovném stylu buď závisle přimknou k vychovateli, jsou poslušné, málo iniciativní až patetické, nebo jsou naopak vůči němu agresivní a bouří se proti autoritám. V obou případech se objevuje

silná závislost na pochvale vychovatele, tyto děti se snaží upoutat jeho pozornost.

1.2.1.2 Liberální výchovný styl

Liberální vedení je popsáno jako slabý styl, kdy vychovatel řídí děti velmi málo nebo vůbec. Vychovatel neklade žádné konkrétní požadavky, pokud nějaký přece jen vysloví, nekontroluje a nepožaduje jeho důsledné plnění.

Jestliže se liberální řízení objevuje ve školské instituci, žáci mu dávají přednost před autokratickým řízením. Avšak projevují nespokojenost v tom smyslu, že liberální přístup nezajišťuje potřebnou organizaci společné činnosti, takže skupina nedosahuje výsledků, kterých dosáhnout chtěla.

1.2.1.3 Demokratický, sociálně-integrační výchovný styl

Demokratický, sociálně-integrační přístup se vyznačuje tím, že vychovatel dává dětem přehled o celkové činnosti skupiny a jejích cílech. Uděluje méně příkazů a podporuje iniciativu, působí spíše příkladem než hojnými tresty a zákazy. Tento přístup vychází z celkové kooperace a respektu.

Vyschl a Brunecký píší, že „většina vychovatelských problémů dnešní doby vyvěrá z toho, že rodiče nemají pro své děti čas a nejsou ochotni si jej najít. I dnešní rodiče mají své děti upřímně rádi, ale zapomínají, že jejich láska se má projevit především zájmem o to, co jejich dítě dělá, myslí a cítí, a nechápou, že se z této své první rodičovské povinnosti nemohou vykoupit tím, že budou dětem kupovat hračky a opatřovat zábavu.“ (VYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. 1973. s. 65)

2 SMYSL RODINY, MANŽELSTVÍ A JEJICH HLAVNÍ FUNKCE

Prvním a velmi silným činitelem při formování dítěte je rodina. Ta je závislá na širším společenském prostředí - na historickém vývoji země a kraje, na ekonomické a politické situaci, na kulturních tradicích, na příslušnosti rodičů k určité třídě atd. Působení širšího společenského prostředí na rodinu se projevuje už v tom, jak se mění rodina, její úkoly i výchovné působení v průběhu historie.

„Dětství, domov, dítě, tato tři slova zastřešuje, podle Miriam Prokešové, slovo jediné – rodina. Rodina je místem uspokojování nejelementárnějších lidských potřeb.“ (PROKEŠOVÁ, M. 2003. s. 95)

Jaký smysl má rodina? Rodina odedávna zajišťuje zrození dětí, péči o ně a o jejich výchovu tak, aby se z nich stali členové dané společnosti. Také dospělým poskytuje ochranu a vzájemnou pomoc. Autorka knihy Citová výchova v rodině píše, že „dospělí potřebují děti, ale právě tak děti potřebují rodiče. Nejen k hmotnému zabezpečení, ale také ke svému zdárnému vývoji – a to nejen tělesnému, ale i duševnímu. Výchova v rodině, výchova mateřská je pro celý život člověka nenahraditelná. Vývoj toho nejlepšího v nás, vývoj lidství, kdy se rozvíjí cit a mezilidské vztahy, ten se tvoří v předškolním věku.“ (KLÍMOVÁ – FÜGNEROVÁ, M. 1974, s. 9)

Matoušek hovoří o tom, že „rodina je modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory, předává mu sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.“ (MATOUŠEK, O. 1997. s. 8)

Dnes všichni slovem „rodina“ označujeme především manželský pár s dětmi. Manželství, představující jednotu dvou nerozlučně spojených osob, žijících v jedné domácnosti, vytváří celistvé společensko-kulturní prostředí označované jako domov.

Pojem rodina v každém z nás evokuje jiné představy, určité vyobrazení domova. Domov má ve tvoření a kultivování citů prvořadé a nenahraditelné místo.

Velmi mě zaujal výklad slova domov v knize Miroslavy Klímové - Fügnerové. Píše, že „domov – to není jasné nebe bez mraků. Občas také prší a hřmí. Ale takový je život. Domov je pro dítě přípravou pro život. Rozhodující je celkové ovzduší domova. Přívětivost, ochota, zdvořilost, to jsou rysy domova dobré pohody. Naopak stálá nervozita, křik matčin a nadávky otcovy, nepořádek, to rozčiluje dospělé a rozčilené jsou i děti.“ (KLÍMOVÁ – FÜGNEROVÁ, M. 1974, s. 34)

Domov by měl být vnitřně naplněn láskou, spravedlivostí a trpělivostí nejen k dětem, ale také vůči ostatním členům domácnosti.

Domov však pro každého znamená jiné skutečnosti. Výklad o domově prozrazuje mnoho z domácího prostředí. Velmi snadno lze rozpoznat z vyprávění dětí, jaké jsou v rodině vztahy, city, postoje, tedy celkové aktuální klima a vyobrazení současné rodinné situace.

2.1 Funkce rodiny

Funkce rodiny se vyvíjí v souvislosti se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, které ovlivňují postavení rodiny ve společnosti i vztahy uvnitř rodiny. Jsou většinou chápány jako úkoly, které rodina plní jednak vůči sobě samé, jednak vůči společnosti.

Moderní rodina pozbyla některé ze svých dřívějších funkcí. Jiné funkce pouze ztratily, případně získaly na důležitosti. Jozef Výrost (1998) uvádí čtyři základní funkce:

1. funkce reprodukční;
2. funkce materiální;
3. funkce výchovná;
4. funkce emocionální.

2.1.1 **Funkce reprodukční**

Tato funkce má zajišťovat reprodukci lidské populace. Ne vždy musí být přímo spjata s rodinou, je však zřejmé, že nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zajistit potřebné podmínky pro jeho život a další vývoj.

2.1.2 **Funkce materiální**

Hospodářská (ekonomická) funkce rodiny má dvě základní stránky: jedna z nich je důležitá pro existenci a rozvoj ekonomického systému společnosti a její podstata spočívá v zapojení rodinných příslušníků do výrobní nebo nevýrobní sféry v určitých profesích. Pro rodinu a společnost je také důležité, kolik dětí rodina má, jaké vzdělání dosáhnou, kterou profesi a jak ji budou ovládat. V tom smyslu je rodina jednotkou mikroekonomického rozhodování (přispívá ke stabilitě rozvoji ekonomického systému společnosti). Druhá stránka hospodářské funkce se vztahuje k hmotnému zabezpečení rodiny, všech příslušníků, včetně dětí. Na rodičích spočívá podstatná tíha odpovědnosti za zabezpečení materiálních podmínek, které jsou nezbytné k životu rodiny, včetně podmínek pro zdravý a plnohodnotný vývoj dětí. V tom směru představují děti značné finanční zatížení (zvláště v současnosti, kdy jejich nároky vzrůstají; hmotný nedostatek pocítují jako diskriminaci ve srovnání s jinými). (STŘELEČ, S. 1992)

„V moderní společnosti s lepším přístupem ke vzdělání a s celkově větší sociální mobilitou, byl vliv předávání ekonomického kapitálu zeslaben. Nicméně rodina stále zůstává základním kamenem sociální nerovnosti“, píše Ivo Možný. (MOŽNÝ, I. 2002. s. 79)

2.1.3 **Funkce výchovná**

Stanislav Střelec (1992) vysvětluje, že zvláštnost výchovné funkce tkví v tom, že se do ní promítají vlivy všech stránek života rodiny. To potvrzuje a vymezuje rovněž Zákon o rodině, stanovující základní práva a povinnosti rodičů a dětí. „Rozhodující úloha ve výchově je svěřena rodičům, kteří mají být svým chováním a jednáním vzorem pro své děti. Rodiče odpovídají za harmonický rozvoj svých dětí. Zákon jim ukládá pečovat soustavně a důsledně o výchovu, výživu, chování a jednání svých dětí. Společnost dbá, aby rodiče mohli řádně

vykonávat práva a povinnosti při výchově dětí. V případě potřeby je každý z rodičů oprávněn dovolat se pomoci školy, obce, soudu aj. státních orgánů a organizací“. (STŘELEČ, S. 1992. s. 75)

Výchovná funkce spočívá v opravdovém zájmu o dítě, v jeho výchově, v umožnění dítěti rozvíjet své schopnosti a v celkovém připravení dítěte pro samostatný vstup do společnosti. Vyplývá z ní dohlížení na pravidelnou a důslednou výchovu.

2.1.4 **Funkce emocionální**

Matějček a Dytrych zmiňují další funkci rodiny, která znamená „poskytování citového zázemí, pocitu bezpečí a jistoty svým členům. Při trvalém neuspokojování potřeby lásky, pozornosti a uznání ze strany rodičů vůči dítěti může u něho dojít k psychické deprivaci. Ta se pak může projevit v destruktivním chování vůči všemu hodnotově odlišnému, neschopnosti spolupráce či slabé vůli jedince.“ (MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. 1994. s. 196)

V této oblasti je rodina jedinečná a nezastupitelná a naopak, pokud je rodina dysfunkční, je právě tato oblast nejvíce zraňující. Rodina poskytuje všem svým členům uspokojení řady potřeb.

Vyschl a Brunecký informují, že „jestliže je základem rodinné výchovy láska, neznamená to, že každá milující matka je dobrou matkou a každý milující otec dobrým otcem.“ (VYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. 1973. s. 62)

Komenský se ve svém Informatoriu školy mateřské vyjadřuje k lásce následovně. „Milovati dítky přirozené jest; ale nezjevovati jim celé lásky, opatrnost jest. Protož lépe jest v bázni a ostýchání dítě zdržeti, nežli všecka střevo (nitro) svá jemu vyjevovati a k zhýralosti, otrlosti, zoufalosti příčinu dávati.“ (KOMENSKÝ, J. 1972. s. 37)

Jedním z nejsilnějších motivů v dětském životě je touha být přijat, patřit někomu a dosáhnout tak určitého stupně uznání mezi svými blízkými. První vyjádření toho je touha po bezpečí ve vztazích s rodiči. (VANČUROVÁ – WAGNEROVÁ, E. 1964)

Autoři knihy Psychická deprivace v dětství píší, že „celková atmosféra rodiny, která silně formuje vyvíjející se osobnost dítěte, je zřejmě závislá na ustavičném těsném soužití všech těchto členů. Chybí-li tedy v rodině některý základní člen, je dítě snadno ohroženo deprivací,

neboť nelze vždy snadno zastoupit roli, kterou měl tento člen plnit v afektivním i pedagogickém ohledu vůči dítěti a vůči celé rodinné jednotce.“ (MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. 1963. s. 96)

Proto, aby rodina plnila uvedené funkce, je třeba přítomnosti všech jejích členů. Vzhledem k dítěti tedy hlavně obou rodičů. Je všeobecně známo, že absence jednoho z rodičů je pro sociální i emocionální vývoj dítěte velmi škodlivá a snad ani nemůže projít bez následků. Pokud je rozpad rodiny neodvratitelný, je třeba udržet vztahy mezi oběma rodiči a dítětem na nejvyšší možné úrovni, aby zůstalo zachováno co nejvíce z výše zmíněných funkcí.

Vyschl a Brunecký informují, že „máme děti, jejichž rodiče se k nim stavějí lhostejně, odmítavě nebo dokonce otevřeně nepřátelsky. Lhostejný poměr k dítěti se projevuje nejen zanedbáváním obvyklé péče, ale hlavně nedostatkem lásky. To může vést k ochuzení citového života dítěte, které pak ani v dospělosti nedovede k nikomu přilnout. Svůj odmítavý postoj k dítěti si mnozí rodiče nepřiznávají a svádějí jej na dítě, které by měli rádi, kdyby nebylo tak neposlušné, rozpustilé, drzé, prostě takové, jakým je právě nedostatkem lásky udělali. Jiní rodiče si svůj poměr k dítěti uvědomují, ale snaží se vykoupit svůj pocit viny tím, že zahrnují dítě dárky a materiálními výhodami, že se bojí je potrestat, což pak vede obvykle k úplnému uvolnění jakékoli disciplíny. Nepřátelský poměr k dítěti se nemusí vždy projevovat otevřeně nadávkami a brutálními tresty, ale častěji ustavičným napomínáním, peskováním, na něž odpovídá dítě neposlušností, lhaním, útoky z domova. Tento svůj poměr k dítěti většina rodičů skrývá. Na celém světě se nepříznivě obráží ve výchově dětí spěch, který přinesla lidstvu moderní civilizace.“ (VYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. 1973. s. 63 – 64)

Pozitivním vztahům k jiným lidem se dítě v průběhu svého života svým způsobem učí, nejedná se o jev zcela samozřejmý, ničím nepodmíněný. Dítě potřebuje lásku, citové pouto, aby se naučilo nejen ji přijímat, ale také dávat ostatním - potřebuje mít z „čeho“ čerpat. (PROKEŠOVÁ, M. 2003)

Hezky, v dětské a v poněkud jiné rovině, zaměřené na potřebu blízkosti bytí někoho jiného, s předpokladem čistého a průzračného, hovoří následující ukázka z dětské tvorby:

Mami, víš, co potřebuji?

Abys byla doma, když je mi smutno.

Abys byla se mnou, když se něčeho bojím.

Aby ses na mne nezlobila, když se mi nedaří.

Abys ses mě dotkla, když mám pocit, že jsem sám.

Mami, víš, co potřebuji?

Abys prostě a jednoduše byla.

Honzík, 11 let (Balónek, Internetový časopis pro děti, 2000 in PROKEŠOVÁ, M. 2003)

2.2 Manželství = rodina

Manželství je založeno na upřímnosti citů zúčastněných osob. Stanislav Střelec vysvětluje, že „manželství se uzavírá na základě dobrovolného rozhodnutí muže a ženy vytvořit harmonické, pevné a trvalé životní společenství.“ (STŘELEC, S. 1992. s. 9)

Nezbytnou součástí pro vstup do manželského svazku je mimo jiné složení slibu věrné lásky. Původní obsah slova láska nám nejlépe připomene biblický text ze svatého Pavla.

„Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon.

Kdybych měl dar prorocství, rozuměl všem tajemstvím a obsáhl všechno poznání, ano kdybych měl tak velkou víru, že bych hory přenášel, ale lásku bych neměl, nic nejsem.

A kdybych rozdal všechno, co mám, ano kdybych vydal sám sebe k upálení, ale lásku bych neměl, nic mi to neprospěje.

Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.

Láska nikdy nezanikne.“

(Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. 1979 in PROKEŠOVÁ, M. 2003)

Fromm považuje lásku za umění, za cit i za akt vůle: lásce je třeba se naučit, je třeba postupně ovládnout její teorii i praxi. Zralá láska je jednou z nejdůležitějších lidských emocí, znamená jednotu při zachovávání individuality. Je aktivní silou. Je charakterizována péčí o druhého, odpovědností, úctou a znalostí milované osoby. „Erotická láska, má-li být láskou, má jeden předpoklad: abych miloval z podstaty svého bytí a abych prožíval druhého člověka v podstatě jeho bytí“. Láska by měla být především aktem vůle. Milovat někoho není jen silný cit, je to i rozhodnutí, je to soud, je to slib. (FROMM, E. 1966 in KRATOCHVÍL, S. 1985)

Podle Libermana a spolupracovníků, kteří pohlíží na lásku z behaviorálního hlediska, se láska skládá z výměny příjemných slov a činů, které trvají dlouhá období. Láska zahrnuje také ochotu ke kompromisům při řešení problémů a tolerantnost pro slabosti druhého. Manželství může být úspěšné, když oba partneři důsledně používají jednání a výroky, které působí, že partner se cítí oceňován a milován. (LIBERMANN, R. P., WHEELER, E. G., DE VISSER, L. et al. 1980 in KRATOCHVÍL, S. 1985)

Manželství je v českém rodinném právu zakotveno jako trvalé společenství muže a ženy, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Toto společenství, založené na právním vztahu, je postaveno na zásadách dobrovolnosti a rovnoprávnosti. Každý vztah má své vývojové etapy a do určité míry se mění i jeho projevy, priority.

2.3 Současná rodinná situace

Rodina v tomto století je, více než kdy jindy, založena na vztazích, na jejich (ne)funkčnosti. Fungují-li dobře vztahy uvnitř, funguje také rodina jako celek a naopak. Každý z nás už jistě zjistil, že jakýkoli vztah je velmi křehká záležitost. Snadno se rozbije - hůře obnovuje. Není tedy divu, že rozbije-li se vztah mezi mužem a ženou, rozbije se většinou také rodina. Není totiž nic důležitějšího, co by je spojovalo.

Charakteristiky současné rodiny jako instituce se již netěší takové vážnosti, jak tomu bylo dříve. Dnešní mladá generace ji nemá ve svém

hodnotovém žebříčku tak vysoko, jako generace předešlá. Rodiny dnes jsou málo soudržné, spíše se starají sami o sebe. Vyznačují se malou stabilitou, rychlým vznikem a ještě rychlejším zánikem, zapříčiněným neuváženými rozvody. Výjimkou nejsou ani všelijak zvláště „složené“ rodiny, kdy každý její člen má jiné příjmení (matka ze druhého manželství, dítě z prvního a nový mamčin partner má svoje). Rodiče se neustále za něčím honí, za uznávanou pracovní pozicí, za penězi, za lepším životem, ale již si neuvědomují, že ztrácí to nejdůležitější – své děti. Rodiče na své děti mají stále méně času a někteří svou neustálou nepřítomnost kompenzují penězi, dárky, větší volností apod. Nejsou schopni zajistit dítěti smysluplný denní program, a tak ho často odkládají k televizním obrazovkám či počítačům, což dává rodičům jistotu, že po nich určitou dobu nebude nic chtít.

Současná rodina při plánování počtu dětí vychází z promyšlené úvahy, kolika dětem může zajistit odpovídající životní podmínky k vyrovnanému a důstojnému rozvoji, přiměřenému společenskému postavení a kulturní úrovni rodičů; dále pak vychází z úvahy, kolik si může dovolit dětí, aniž by to pronikavě narušilo úkoly rodiny v širší společnosti.

Současnou rodinu dále charakterizuje:

- a) snížení počtu sňatků a zvýšení počtu nesezdaných párů;
- b) nárůst počtu rozvodů a rozchodů;
- c) nárůst neúplných rodin s jedním rodičem, rodin nově složených;
- d) snížení počtu porodů;
- e) nárůst mimomanželských porodů;
- f) nárůst zaměstnanosti žen, převážně matek.

Sňatek už není institucí, která znamená počátek společného života a současně i jeho ochranu. Manželský život se stal nestálým, křehkým. Nárůst rozvodovosti ukazuje na skutečnost, že se rozvod změnil z mimořádnosti na událost téměř běžnou. Stal se obvyklým způsobem řešení manželských neshod. Rozvedení rodiče úspěšně navazují další partnerské vztahy bez problémů, ovšem moc si od nich neslibují. Zdá se, že takovým způsobem se chová většina populace. Podle statistické normy se větší část manželství rozvádí, téměř polovina otců se o děti

z rozvedených manželství přestává zajímat a téměř každé druhé dítě se dnes vyrovnává se ztrátou úplné rodiny.

Je také zajímavé podívat se na vývoj důvodů k rozvodu, které byly uváděny před padesáti lety a dnes. V šedesátých letech první místa zastupovala manželská nevěra a alkoholismus. V osmdesátých a devadesátých letech výrazně převažuje důvod nazvaný „rozdílnost povah, názorů a zájmů“. A to stejně u mužů i u žen. Zdá se, že se naplno projevuje již zmíněný individualismus, čili že manželství je stále více chápáno jako soužití dvou „já“ a ne jako prostor, ve kterém je nutné ze svého „já“ něco slevit ve prospěch společného „my“.

Manželství je v současnosti až velmi často spojováno se souslovím „krize v rodině a manželství“. Krizi chápu jako přechodnou změnu (k horšímu), která přišla po nějakém stabilnějším dobrém období. Byla na tom dříve rodina lépe? Byly pro rodičovství příznivější podmínky?

Mezi šťastným a nešťastným manželstvím nemusí být výrazný rozdíl v počtu konfliktů a různých problémů, ale v dovednosti při jejich řešení a odstranění.

Klíč k řešení manželských krizí je dobré mít předem. Získat ho znamená naučit se vcítit se do druhého, tedy empatii, vnímání jeho života tak, jak on jej prožívá, a k tomu mít opravdovou lásku s trochou moudrosti.

2.4 Modely rodiny

Oldřich Matoušek píše, že „model rodiny tvořený rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči vykazuje neobyčejnou stabilitu ve všech epochách vývoje lidstva a ve všech známých současných společnostech. Prakticky neexistuje žádný typ společnosti, který by se neopíral o rodinu jako o svůj základní článek.“ (MATOUŠEK, O. 1997. s. 9)
Každé dítě se narodí do jiného rodinného prostředí, do jiného typu rodiny.

2.4.1 **Primární - úplná rodina**

Primární rodina neboli rodina základní vychází z rodinného prostředí, kde působí otec, matka, děti a panují zde neformální vztahy. Úplných rodin je však u nás asi jen jedna třetina.

Primární rodina je součástí širšího společenství, kde děti mají možnost vyrůstat zcela přirozeně mezi příslušníky několika generací. Vliv rodiny se nevztahuje pouze k dětství a škole, ale i k pozdějším citovým vztahům, partnerovi a vlastním dětem. Dítě si převzalo od rodičů základní model chování.

Mluvíme o **úplné funkční** rodině, která plní základní funkce tj. biologicko-reprodukční, výchovnou, ekonomickou a citovou. Model z primární rodiny se pro nás stává více či méně uvědomovanou ideální normou. Kromě odpozorovaného chování rodičů údajně hraje svou roli také pohlaví a pořadí zaujímané mezi sourozenci. Například starší bratr, který měl mladší sestru, si vytvoří pravděpodobně nejstabilnější vztah se ženou, která měla v původní rodině staršího bratra – oba vytvářejí vlastně opět komplementární dvojici, jen opakují již naučený model a nemusejí se do takové míry adaptovat a měnit své návyky.

Protipólem je **úplná dysfunkční** rodina, která neplní některou z funkcí rodiny, nebo rodina **afunkční** neplní žádné funkce.

2.4.2 **Neúplná rodina**

Neúplná rodina se vyznačuje tím, že některý z jejích členů chybí. Matoušek zmiňuje, že nepřítomnost rodičovského vzoru, vzniklá deprivace, znamená pro dítě vážný handicap. Dítě se od rodiče stejného pohlaví učí chování ve vztahu k příslušníkům pohlaví opačného. (MATOUŠEK, O. 1997)

Vysoký výskyt domácností, v jejichž čele stojí žena, je způsoben na jedné straně rozhodnutím být svobodnou matkou bez stálého partnera, rozvodem nebo ovdověním. Na druhé straně k tomu vedou i ekonomické krize a v neposlední řadě opuštění rodiny ze strany muže. Ještě v nedávných dobách bylo mateřství svobodných žen spojováno v mnoha kulturách s pocitem hanby a opovržení a tyto ženy spolu se svými dětmi byly často stigmatizovány a vyloučeny ze společenství. Oproti minulosti tedy došlo ke strukturálním změnám - dnes v rámci neúplných rodin převažují domácnosti rozvedených,

odděleně žijících vdaných a ženatých a také domácnosti svobodných matek, které však své mateřství vědomě plánovaly.

Vznik neúplné rodiny s sebou přináší otázky vlivu této nové situace na děti, které v rodině žijí.

Dívka se těžko stane harmonicky vyrovnanou, společensky kompetentní ženou, nemá-li v dětství na očích vzor matky či její náhradu. Chlapec se těžko bude orientovat v tom, co je správné mužské chování, nebude-li v rodině vystaven přímému mužskému vlivu otce či jiného muže. Pro formování sexuální role je podstatný i kontakt s rodičem opačného pohlaví. (MATOUŠEK, O. 1997)

V naprosté většině případů je neúplná rodina tvořena pouze matkou s dětmi, chybí zde socializační vliv otce. Celkový emočně sociální vývoj takového dítěte se tak začíná odlišovat od vývoje dětí vyrůstajících v úplných rodinách. Navíc vzhledem k tomu, že se v těchto rodinách setkáváme převážně s rozvedenými rodiči, je druhý rodič většinou naživu, a to činí situaci neúplné rodiny komplikovanější než v minulosti.

Matoušek ve své knize Rodina jako instituce a vztahová síť hovoří o tom, že „dětí vychovávané jen jedním z rodičů (v naprosté většině případů matkou) mají podle mezinárodních srovnávacích studií horší výsledky ve škole, víc zdravotních a psychických problémů a také víc střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči.“ (MATOUŠEK, O. 1997. s. 32)

Podle expertů dochází u dětí vychovávaných jen ženami k zaostávání ve vývoji sociálních vazeb a k pozdější neschopnosti založit plně funkční partnerský vztah a rodinu.

Mezery v neúplné rodině lze podle Matějčka a Langmeiera v mnohých případech úspěšně doplnit zvýšenou péčí a pozorností zbývajících členů rodiny. Postačí nám vysvětlení, že v mnohých rodinách bez otce i bez matky se děti vyvíjejí zdravě a že stejně zdravě vyrůstají i mnozí jedináčkové. (MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. 1963)

Podle Evy Vančurové – Wagnerové děti z neúplných, rozvrácených a roztržitých rodin bývají nejčastěji návštěvníky pedagogických, psychologických a psychiatrických poraden. Není to náhodou, protože tyto děti často žijí v abnormálních, nevhodných podmínkách, které s sebou zcela zákonitě nesou následky - počínaje výchovnými potížemi a nejrůznějšími neurotickými příznaky konče. Podle toho,

jak dlouho takový nepříznivý tlak trvá a jak je intenzivní, jsou vážné i příznaky. (VANČUROVÁ – WAGNEROVÁ, E. 1964)

2.4.3 Vícegenerační rodina

Vícegenerační rodina se v prostředí vysoké zaměstnanosti žen rozpadla. Mezigenerační vztahy prarodičů a dětí jsou v důsledku odlišnosti životního stylu a vysoké zaměstnanosti žen ve většině případů porouchané. Zvýšená péče o člena rodiny, který potřebuje pro svůj věk pomoc, klade na rodinu materiální i psychické nároky, zasahuje podstatně do jejích plánů a staví se do cesty jejím cílům. Přes všechny kritické postoje k dnešní rodině je nutno přiznat, že i dnes přetrvávají ve většině českých rodin emoční pouta.

Vědecké průzkumy zjistily, „že v atmosféře bez lásky vyrůstá dítě opožděně, nevyvíjí se přiměřeně, pozdě začíná mluvit, je zakřiknuté, bázlivé, nervózní, nebo naopak agresivní, s prudkými výbuchy zlosti, mstivé a zlé, a to vede v pozdějším věku až k zločinnosti. Ke zdravému vývoji dítěti nestačí dokonalá hygiena a dostatečná strava. Potřebuje nezbytně pocit blaha, pramenící z jistoty lásky, která je chrání a dává najevo ustavičný láskyplný kontakt – hovor, smích, přitulení, pohlazení.“ (KLÍMOVÁ – FÜGNEROVÁ, M. 1974. s. 23)

Působení rodiny dále závisí na:

- a) vzdělání rodičů - vzdělanější rodiče pobízí dítě k dobrým školním výsledkům, rozvíjí jeho kulturní zájmy.
- b) věk rodičů - starší rodiče omezují dítě zpravidla přílišnými obavami o jejich zdraví, omezují je v samostatných zájmových činnostech... Mladí rodiče se nezrale dopouští častých chyb ve vztahu k dětem.
- c) pedagogická a zdravotnická osvěta dané doby - např. dříve byla v módě přísnost, kdy dítě nemělo skoro žádná práva, současné postupy hovoří o partnerském přístupu.
- d) izolace rodiny - rodina není izolovaná jednotka, je třeba setkávat se s jinými lidmi, poskytnout dítěti dobré sociální podmínky...
- e) konflikty se třetí generací - s babičkami, příbuznými, kteří se mohou plést do výchovy.
- f) negativní i pozitivní osobní vztahy mezi rodiči (někdy je tento interní vztah rozložený, ale nikdo z cizích nic neví, např. týrání dítěte) – rozvodovost.

3 DÍTĚ

Z hlediska prožívání je dětství nejdůležitějším životním obdobím, od kterého bychom neměli předčasně utíkat jako od čehosi nedokonalého a nehodnotného.

3.1 Historické pojetí dítěte

Pojetí předškolního dítěte a názory na jeho společenskou hodnotu i jeho postavení se v historickém vývoji velice proměnily.

Podle Z. Matějčka a J. Langmeiera můžeme vymezit z hlediska historických období určité kulturní modely výchovy dětí. „Pro středověk bylo typické krátké dětství, časný odchod z rodiny, silné mimorodinné city. Zde bylo dítě považováno za malého dospělého.

V 17. a 19. století dochází i díky školní docházce a jejího „uzákonění“ k prodlouženému dětství. Zvyšují se požadavky na kázeň dítěte mimo rodinu (škola). Ve výchově převládá idea způsobného dítěte.

V druhé polovině 19. století je rodina charakterizována vysokou citlivostí a kázní, hierarchií rodinné autority a důrazem na osobní mravnost. Výchovnou ideou se stává morálně vyspělé dítě.

Počátkem 20. století, začíná být, vzhledem k celospolečenskému klimatu a změnou postojů k dítěti (pedocentrismus, alternativní přístupy k výchově i ke vzdělávání) prosazována spíše umírněná disciplína, důraz je však kladen především na rozumnost, citovost poklesá. Ideou je vzdělaný člověk. Ve druhé čtvrtině 20. století hovoříme o poklesu autoritativnosti (krize autority) a dalším růstu rozumnosti ve výchově. Pokračují tendence k demokratizaci rodiny s ideou výkonného, úspěšného dítěte. V období po 2. světové válce je patrná opět citovost a povolnost ve výchově. Typickou se stává malá, nukleární rodina, s těsnými partnerskými vztahy se soustředěním citovosti dovnitř rodiny, s výchovnou ideou citově vyspělého dítěte. 80. a 90. léta mohou být charakterizována mírně rostoucí citovostí, opětovně zvýšeným důrazem na kázeň, otevřeností. Ideou se stává vnímavé, citové dítě.“ (MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. 1981 in PROKEŠOVÁ, M. 2003)

Michel de Montaigne, významný humanista, ve vztahu k malým dětem vyjadřuje značnou nelibost. Ztotožňuje se s všeobecným přesvědčením, že jen čas vyléčí člověka z dětství a mládí, které jsou „...skutečně obdobím nedokonalosti v každém ohledu“.

Poprvé v dějinách myšlení o výchově dokázal Jan Amos Komenský ocenit hodnotu dítěte a nahlédnout na ně z hlediska jeho svébytnosti a specifických potřeb. Podle něj jsou děti nejdražšími klenoty, které může člověk mít. Jsou zároveň největším darem.

Jan Amos Komenský si ve svém Informatoriu školy mateřské klade otázky týkající se povinnosti rodičovství a současně na ně odpovídá. „Nač bůh rodičům dítky svěřil? K čemu je vésti mají? Avšak nejen aby rozkoš a kochání z nich měli, ale také práci při nich. Práci ve vedení jich k tomu, aby, čím býti mají, byly.“ (KOMENSKÝ, J. 1972. s. 11)

Jean Jacques Rousseau odmítá pohled na dítě jako na nedokonalého malého dospělého a snaží se je osvobodit od neporozumění a útluaku civilizované společnosti. Je zastáncem „přirozené výchovy“, která klade důraz na spontaneitu dítěte a respektuje jeho věkové zvláštnosti. Rousseau je přesvědčen, že není třeba věnovat dítěti zvláštní pozornost, protože je vychová sama příroda, věci, ale až na posledním místě lidé.

3.220. století = století dítěte

Význam dětství a společenská hodnota dítěte spolu s jeho právy stoupají postupně až k prahu 20. století, které nese označení „**století dítěte**“.

Dříve rodina bez dětí nebyla snad ani tou pravou rodinou. Nemít dítě byl handicap, prokletí a hanba, ať už z důvodu lepšího materiálního zabezpečení rodiny, důvodů náboženských nebo společenských. Nemít dítě dobrovolně bylo neznámé a snad i nepřípustné rozhodnutí. Dnes je takovéto rozhodnutí legitimní, přesto není příliš časté. Spíše se zvýšil věk, ve kterém se muž a žena stávají rodiči a také počet těch, kteří z různých důvodů děti mít nemohou. Antikoncepce dovoluje poměrně účinně rodičovství plánovat, takže se také snížil a snižuje počet dětí narozených v jedné rodině.

Ivo Možný hovoří o současných rodinných tendencích, že „děti už nejsou plozeny do zásoby, jako rodinná rezerva pro případ smrti některého z nich. Rodí se jich tolik, kolik rodina skutečně potřebuje, tj., kolik manželský pár – a v něm především žena – považuje za přiměřené svým osobním plánům, aspiracím a hodnotám. Plánované rodičovství se stalo společenským ideálem, i když ne vždy, zejména pokud se prvního dítěte týká, také realitou. Realitu však podstatně ovlivňuje. A hlavní ukazatel plánu – počet dětí v rodině – se v Evropě stále snižuje. Dnes už činí společenská norma u nás dvě děti v rodině, a nezdá se, že by se neplnila. Ve většině evropských zemí se tedy obyvatelstvo už ani nereprodukuje, zejména ve vzdělanějších vrstvách a ve větších městech. Zakládá se tím na určitou změnu v budoucích pokoleních.“ (MOŽNÝ, I. 1990. s. 55)

V současnosti existuje bohatá odborná literatura, z jejíchž pramenů se dozvídáme, že dnešní dítě je obvykle lépe fyzicky vyvinuto než tomu bylo o několik desítek let dříve. V jeho psychickém vývoji se projevuje mentální akcelerace, dítě je schopno provádět psychické činnosti, ke kterým v minulosti dozrávaly děti až v pozdějším věku. Dnešní dítě dříve vstupuje do sítě složitých sociálních vztahů.

I Jan Amos Komenský zdůrazňuje, že dostatečně aktivní přístup dítěti jen prospívá. „Čím více dítě dělá, běhá, pracuje, tím lépe na to spí, tím lépe zažívá, tím lépe roste, tím lépe jadrnosti a čerstvosti těla i mysli nabývá; toliko jen vždycky šetříc, aby bez úrazu bylo.“ (KOMENSKÝ, J. 1972. s. 22)

Avšak dnešní dítě je více než kdykoli předtím aktivní a dopředu nasměřované. Pod vlivem cílevědomého výchovného působení i samo o něco určitého usiluje. Dítě se pod soustavným tlakem okolí stále učí vzhledem k tomu, že celkově stoupá potřeba vzdělanosti a odbornosti. Postupující liberalizace a demokratizace výchovy přináší také změny v rovině vztahů dítěte v rodině i ve společnosti. Dítě se do značné míry stává partnerem rodičů. Vzhledem k tomu, že se rodina podstatně zmenšila, se dítě v hierarchii hodnot malé základní rodiny dostává velmi vysoko.

Pro většinu rodičů je snaha dobře připravit dítě pro složitou dospělost a zajistit mu dobré postavení v této složité dospělosti rozhodující. Jen málo rodičů se spokojí s tím, že dítě je zdravé a jsou spokojeni, i když v ničem nevyniká.

I v celku dobře fungující rodina nahradí vyprávění či předčítání pohádkových příběhů koupí CD s pohádkami reprodukovanými do ouška a místo společenské hry nabídne atraktivní počítačovou hru. Dnešní dítě prožívá citovou deprivaci, chybí mu citová blízkost dospělých a základní jistota rodinného zázemí.

Svět dnešního dítěte je převážně účelný a do značné míry zmechanizovaný. Spoutává dítě svěřací kazajkou různých povinností a všemožných příkazů. Dětská spontaneita jde do ústraní a místo ní nastupuje soustavná psychologicky motivovaná a podněcovaná aktivita promyšleně vykalkulovaná rodičovskou či vychovatelskou ctižádostí.

I dnešní dítě potřebuje trpělivé a vlídné zacházení, pozitivní stimulaci a dostatek porozumění, které mu pomohou vyvážit všechny nezbytné nároky, příkazy a zákazy. Výchovná praxe proto i dnes žádá, abychom měli na děti dostatek času a uměli si s nimi hrát a společně žít tak, jak chceme, aby v budoucnu žily ony.

Výchova nespočívá v řízení, výchova potřebuje reálný čas a bezprostřední kontakt s dětmi.

Vlivy okolí, rodiny, školy, stávající společenské zvyklosti a normy, se pochopitelně odjakživa mění, ani pro dnešní dítě není nejdůležitější změna, ale především její tempo, které se stává rychlejší než lidská schopnost se jí přizpůsobit. V něčem jsou dnešní děti vyspělejší, než dovedeme ocenit a v něčem jsou nezralé víc, než si umíme představit. Jádrem problému tvoří nesoulad mezi požadavky a vývojovými možnostmi, z něhož plyne i nerovnováha mezi zráním jednotlivých složek osobnosti dítěte.

Měli bychom zvážit, co je pro předškolní dítě ve výchovně vzdělávacím působení skutečně rozhodující a nezastupitelné a připomenout si, že kvalitu lidské moudrosti netvoří jen určité poznatky, ale spíše hloubka myšlení a citu. Samostatnost, nekonformní myšlení, fantazie, hravost a spontaneita jsou typickými vlastnostmi dětství, které by ani dnešním dětem chybět neměly.

4 SOUČASNÁ RODINA A JEJÍ CHARAKTERISTICKÉ RYSY

4.1 Poruchy rodiny

„Lidská manželství, tak jako chemické sloučeniny,
uvolňují při rozpadu zásoby energie, spoutané jejich vazbou.“

J. Updike, spisovatel

Miroslav Plzák je toho názoru, že poruchy se chovají v konfliktu jako ledovec v moři. Nad hladinou je ho menší část, větší je pod ní. (PLZÁK, M. 1988)

Dále vysvětluje, že „manželská krize ovšem už není jen porucha nebo výskyt několika solitárních poruch, ale globální postižení manželství, kde ovšem dosud nacházíme oboustrannou snahu manželů zachránit manželství a kde se dosud hledají nejen nepřátelské, ale i přátelské strategie chování. Nepodaří-li se manželům krizi vyřešit, rozvine se konflikt. Neléčený konflikt nemusí skončit rozvodem, ale i takzvaným terminálním stadiem, které má povahu:

1. mrtvého manželství, které přežívá za podmínek degenerované komunikace a rozpadu emoční interakce;
2. formálního manželství, kdy manželé spolu nežijí, ale zachovávají manželství z hlediska právního.“ (PLZÁK, M. 1988. s. 114)

Wile uvádí tři typy partnerských vztahů, které se výrazně uplatňují při reagování na konflikty:

- a) Oboustranný únik; oba partneři se vzájemně odtahují a z aktivní interakce unikají do mlčení a pocitů křivdy, svou nespokojenost a stížnosti vůči sobě vzájemně nevyjadřují.
- b) Oboustranné obviňování; partneři otevřeně projevují zlost a nespokojenost a zdůrazňují své potřeby, což nezřídka vede k destruktivním hádkám.
- c) Požadování a unikání; jeden z partnerů reaguje aktivně a snaží se druhému přiblížit, vyžaduje nebo si stěžuje, druhý se odtahuje, mlčí, uniká, čím více se mu druhý snaží přiblížit; čím více se druhý přibližuje, tím více před ním první uniká. (WILE, D. B. 1981 in KRATOCHVÍL, S. 1985)

Miroslav Plzák zmiňuje tři stupně manželské krize:

1. Lehká manželská krize

Je krátkodobá, nahodilá, trvá několik týdnů a pak odejde a už se neobjeví. Manželé si prožijí pekličko její kulminace a začnou se jí bát. Příště si dají pozor. Nepřátelské nálady nepřecházejí do odporu a maximálního nepřátelství, ale přece jen pohoda vymizí a doma je po celou dobu krize dusno, nevlídno, napjato.

2. Středně těžká manželská krize

Trvá déle než tři měsíce, a dokonce i pokud se z ní po této době manželé vzpamatují, nedokážou zabránit recidivě, jejímu návratu. Nepřátelství mezi nimi je už velmi intenzivní. Je-li doma klid, pak jen ve formě temného mlčení.

3. Těžká manželská krize zvaná konflikt

Přesáhla šest měsíců trvání, a to už je krize. Vzájemný odpor dosahuje úrovně averze až štitivosti, a co především, konflikt má i vnitřní samočinnou tendenci řídit se k rozvratu a rozvodu. (PLZÁK, M. 2000)

První manželská krize se objevuje v době přechodu ze zamilovanosti ke zralé manželské lásce. V důsledku jejího nevládnutí bývá dost velké procento manželství zbytečně rozváděno do pěti let od svatby. Již v prvním roce manželského života se projevuje ovoce falešných očekávání, nesplněných nereálných představ, které byly při vstupu do manželství. Může jít i o protichůdná a proto neslučitelná přání.

Velikost příčin, z nichž vzniká krize, si určují manželé sami tím, nakolik se respektují, nakolik jsou snášliví a trpělí. Ke krizím přispívá hněv, častý v projevech afekce, hodnocení znevažující druhého s netaktním odmítáním jeho návrhů, nečestné jednání a další negativní chování.

Eva Vančurová – Wagnerová doporučuje rodičům při manželských krizích, nezasvěcovat do nich děti. „To předpokládá, že spory, hádky až bitvy se nebudou odehrávat před dětmi. Rodiče si nesmějí stěžovat před dětmi nebo přímo dětem na vady, chyby druhého. Pokusí se zachovat si úsudek, nenechají se unést city a znovu zváží důvody, které k rozporům vedou.

Dojde-li pak přece k rozvodu, je zapotřebí dítě s věcí seznámit, přičemž je nutno zdůraznit, že i když dítě nebude žít nadále s jedním z rodičů, bude i potom stejně tak patřit druhému.

Dalším problémem, který je nutno při rozvodu dobře promyslet, jsou návštěvy, styk s druhým z rodičů. Jedním z nejvýznamnějších neurotických činitelů u dětí po rozvodu je neustálé a často zklamávané čekání na návštěvu odloučeného otce či matky.

Návštěvy nesmějí být ani příliš dramatické, aby se nestaly dítěti velkým citovým zatížením. Jsou děti, které každou návštěvu odstonají nebo na několik dní změní chování, jsou výrazně zneklidněné. Není výjimkou, že jsou přímo vybízeny k tomu, aby neposlušely a zlobily, a jsou upláceny k přechodu na druhou stranu.

V době rozvratu rodiny a rozvodu a z toho vyplývajících důsledků bývají i rodiče vyvedeni z míry, nervózní. Je to pochopitelné, nezvažuje to však ohledu na děti. Musí se pokusit o objektivitu a ovládat své city. Musí mít stále na mysli své dítě a pokusit se omezit na nejmenší míru škodlivé důsledky roztržité rodiny.“ (VANČUROVÁ – WAGNEROVÁ, E. 1964. s. 183 – 184)

Podívejme se na tzv. zákonité krize. Jedna se někdy objevuje po dostavbě domu. Při jeho stavbě způsoby vzájemné komunikace mohou krásně fungovat, ale po dokončení, kdy je očekáváno spokojené užívání života, najednou vzniká krize. Dala by se i předvídat pro změnu poměrů. Dříve všechen čas, energii i peníze odčerpala stavba a teď se názory na využití liší. Nemalou negativní roli může mít i pýcha stavitele.

Určité krizové problémy mohou souviset i s narozením dítěte, a to tehdy, pokud v manželství není samozřejmostí, že manželský partner a soužití bude i nadále mít prioritní důležitost. Upne-li se žena na dítě a manžela bude odsouvat, přestane soužití fungovat. Péče o dítě má soužití manželů upevňovat, nikoliv narušovat.

Poslední zákonitá krize, která někdy přerůstá v katastrofickou, se objevuje opět při změně poměrů v rodině, a to v období odchodu dětí po jejich osamostatnění, kdy manželé opět zůstanou sami.

Podle Miroslava Plzáka z hlediska chování partnera v manželském konfliktu lze tvrdit, že „partneři volí raději takový postup, kdy oba trátí, než by riskovali, že by druhý získal. Partneri v konfliktu jsou ochotni sami podstoupit jakékoliv utrpení, jen je-li jisté, že bude trpět i druhý. Tuto nejobecnější charakteristiku konfliktu vystihuje hra na celém světě známá jako Věžňovo dilema. U nás ji poprvé publikoval

J. Sivohlavý, vymyšlena byla vědeckými pracovníky společnosti RAND.

Hrají dva hráči a lze volit dva možné tahy: spolupráci, nebo zradu. Volí-li oba spolupráci, získají stejnou odměnu střední hodnoty. Jestliže oba volí zradu, pak ztrácejí rovněž stejnou, sice nevelkou, ale přece jen citelnou hodnotu. Jakmile však volí jeden zradu a druhý spolupráci, pak zrazený nezíská nic, zatímco ten, kdo zradil, získá vysokou odměnu.

Nemají-li hráči možnost se před hrou dohodnout, a to je podstatné, budou postupně oba volit soustavně zradu. Hra nám nejen popisuje konfliktní stav, ale podává i výklad toho, proč partneři v konfliktu opouštějí spolupráci. Především se bojí, aby druhý něco podstatného nezískal. Na druhé straně si ale navyknou oboustrannou zradou s byť nevelkými ztrátami postupně doslova živořit. Tato hra ve své podstatě popisuje a současně vykládá problematiku zhroucení párové spolupráce a vznik párového nepřátelství.

Konfliktní partneři si sami dobrovolně vytvářejí zásadní podmínku hry, že se totiž nesmějí před hrou dohodnout. Každý, kdo pracuje v manželské poradně, ví, že manželé v konfliktu ztrácejí beze zbytku schopnost se dohodnout, a proto princip hry „věžňovo dilema“ tu tak dokonale funguje.

Nevyplatí se spolupráce, protože druhý z ní ihned těží, vyplatí se zrada, protože výsledné ztráty jsou jisté a zprvu únosné. Neúnosný se stává jen zisk druhého.“ (PLZÁK, M. 1988. s. 115)

Manželský život můžeme dle délky trvání rozdělit do čtyř etap. Manželství mladé (0 - 5 let), střední (5 - 15 let), starší (15 - 25 let), dlouholeté (25 a více let). Nejvyšší rozvodovost je zaznamenávána v období první poloviny středního věku, o něco menší část rozvodovosti v období druhé poloviny středního věku.

4.2 Rozvod a jeho průběh

U nás je dnes jediným právním prostředkem zániku manželství za života manželů rozvod. Není ovšem ani dnes jediným způsobem konce manželského soužití žijícího páru. Goode uvádí jako další

způsoby ukončení anebo dlouhodobého přerušení (dočasného ukončení):

- opuštění rodiny jedním z partnerů;
- rodina vyprázdněné skořápky (empty shell family), tedy vznik situace, kdy pár spolu dále bydlí, ale neposkytuje si emocionální podporu, komunikuje a spolupracuje jen v nejnutnější míře;
- dlouhodobá nepřítomnost jednoho z manželů pro jeho uvěznění, dlouhodobý pobyt v cizině, v emigraci, v bojující armádě, v ilegálně atd.;
- zánik některé z hlavních funkcí manželství pro fyzickou, emocionální anebo mentální patologii jednoho z partnerů.

Tento Goodeho výčet je snad možno doplnit o konec manželství přeměnou v tzv. rodičovské manželství. To vzniká, udržuje-li pár s dětmi manželství a domácnost ve sdílené odpovědnosti za výchovu dětí, ač ostatní funkce manželství zanikly anebo byly kriticky oslabeny. Je to poměrně rozšířená varianta empty shell family. (GOODE, W. J. 1956 in MOŽNÝ, I. 2003)

Ivo Plaňava nabízí úvahu, že „nejčastější příčinou rozvodů je manželství. Soužití v manželství je od samotného počátku vnitřně rozpornou, rizikovou záležitostí, dnes můžeme tvrdit, že značně riskantní, neboť – jak známo – nemalý počet manželství končí rozpadem, to jest prohrou.“ (PLAŇAVA, I. 1994. s. 9)

Manželství v České republice již neznamena pro řadu lidí posvátný svazek, jako je tomu u hluboce religiálních států (např. Španělsko, Řecko), kde je rozvodovost výrazně podprůměrná.

Rozvod je soudním rozhodnutím legalizované zrušení manželství. Předchází mu však předivo nejrozumnějších faktorů a interakcí. Partnerský vztah je určován myšlením, emocemi a city, slovy, činy, závazky a vůlí, očekáváními a postoji i různými vnějšími vlivy. Prolíná se společné a individuální, dávání a brání, působí vlivy vnitřní i vnější a partneři mohou začít balancovat mezi rozhodnutím „chci anebo nechci s tebou nadále být“.

V souvislosti s rozpadem moderní rodiny v České republice rapidně začala rozvodovost narůstat. Lze konstatovat, že dosáhla až kritické úrovně únosnosti. Viz Tabulky - příloha.

Ivo Plaňava (1994) obhajuje neobvyklost rozvodu v předchozích generacích tím, že akcent na individuální práva v této době byl menší. A tudíž bylo povinností v manželství setrvat. Dále píše, že „rozkolísanost norem s důrazem na individuální práva vedla k významnému posunu: manželství se stalo méně závazným a tudíž snadněji zrušitelným svazkem. Někde je rozvod snazší, v jiných zemích obtížnější, všude však existuje povědomí, že se lze rozejít. A tohoto práva využívají muži i ženy – dnes o něco více ženy, neboť podávají žádost o rozvod častěji.“ (PLAŇAVA, I. 1994. s. 17)

Můžeme souhlasit s Plaňavou, který podotýká, že manželství dnes v povědomí lidí již není takovým závazkem, jako dřív. Dříve, v generaci prarodičů dnešních novomanželů, byl rozpad manželství něčím vysoce nežádoucím, neslušným, až nepřijatelným; rozvedený muž a zejména žena - a bylo takových málo - byli stigmatizováni až ostrakizováni. Dále dodává, že oč je dnes manželství méně závazné a rozvody častější, o to větší očekávání. Od manželství a od partnera se očekává především stále naplňování a uspokojování osobních potřeb: chceme být šťastní, spokojení, milováni, mít doma oázu bezproblémové pohody. A když tomu tak není, jsme zklamáni. (PLAŇAVA, I. 1998)

V dnešní době si lidé hledají partnera s vědomím, že rozvodovost u nás je nebývale vysoká. Není to ale záležitost posledních několika let - na rozdíl od většiny ostatních demografických procesů se intenzita rozvodovosti v České republice po roce 1989 výrazněji neměnila. Rozvodovost v České republice patří mezi nejvyšší v Evropě již od šedesátých let dvacátého století. (www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody).

Stanislav Střelec rozlišuje pojmy rozvodovou a rozvedenou rodinu. Rozvodovou rodinou nazývá situace, ve kterých spolu manželé žijí v jedné domácnosti, ale existuje mezi nimi značné napětí, hádají se a zpravidla buď jeden, anebo oba udržují mimomanželské styky s jinými partnery.

Termínem rozvedená rodina definuje stav, ve kterém je manželský svazek formálně zrušen a manželé žijí odloučeně nebo dočasně v jednom bytě a jejich závazky vůči sobě a především vůči svým

dětem jsou upraveny rozvodovým řízením. Všeobecně je přijat názor, že je pro dítě horší rozvodová situace než život v neúplné rodině po rozvodu, a to především proto, že je rozklad rodiny obvykle provázen konflikty, které děti intenzivně vnímají nebo jsou do nich přímo vtahovány. (STŘELEEC, S. 1992)

Naše společnost zastává k rozvodům tolerantní postoj, což se projevuje benevolentními zákony a rychlým aktem hlavně v případech, že se partneři shodnou na vypořádání. Rozvod je v našich podmínkách vnímán téměř jako norma.

Podle přepjatých interpretací jsou velká množství rozvodů předzvěstí totálního zhroucení rodiny. Každý rozvod s sebou nese stránku ekonomickou, právní a osobní. Rozvod představuje pro všechny zúčastněné velkou zátěž. Z výzkumného ústavu psychiatrického z Prahy se ještě šest let po rozvodu třetina žen a pětina mužů s rozvodem psychicky nevyrovnala. (MATOUŠEK, O. 1997)

Všechny stránky rodinného prostředí tvoří jeden celek s komplexní účinností při rodinné výchově dětí. Stanislav Střelec apeluje na skutečnost, že při dlouhodobém narušení nebo oslabení vlivu některé ze stránek rodinného prostředí zpravidla dochází k nepříznivým dopadům na celé výchovné působení rodiny. Nejvýrazněji je však působnost rodinného prostředí ovlivněna právě jeho psychologickými podmínkami. Jinak řečeno, psychologické podmínky tvoří nejcitlivější součást rodinného prostředí, a tato skutečnost v plné míře souvisí s rodinnou výchovou dětí. (STŘELEEC, S. 1992)

Jakým způsobem může narušit rozpad rodiny další rozvoj osobnosti předškolního dítěte?

Ne každé dítě reaguje stejným způsobem na rozvod svých rodičů. Malé děti často procházejí tím, co psychologové nazývají "regresí", což znamená, že chování dětí se vlivem stresu a úzkosti vrátí o vývojovou úroveň (vývojové úrovni) zpět. Například se může objevit noční pomočování nebo dumání palce, zhoršení mluveného projevu apod. Jako by se tyto děti chtěly vrátit k dřívějšímu období svého života, kdy se cítili bezpečněji. Takové dítě si může myslet, že

když se znovu vrátí do již absolvované vývojové úrovně zpět, vše bude jako dřív – především pospolitost rodiny.

Většina rozvedených rodičů téměř bez výjimky přehlíží či podceňuje, že rozvod a jeho napjatá atmosféra způsobuje dětem závažná traumata. Svě postoje argumentují tím, že dítě touto situací příliš netrpí, protože nemá z toho žádný rozum a že případně zažitý stres dítě vnímá pouze přechodně. Většina rodičů chce na rozvod pohlížet jako na jednorázovou záležitost, která při nejhorším u jejich dětí způsobí sice negativní, ale krátké reakce. To platí zejména o rodičích, kteří o rozvod žádali a chtějí oslabit svůj pocit viny tím, že minimalizují útrapy dětí. Většina rodičů vychází z domněnky, že děti jsou tak odolné, že se mohou lehce otřepat z jakékoliv krize, včetně rozvodu. Avšak, není tomu tak.

Dospělí se s rozvodovým traumatem vyrovnávají průměrně za dva roky. Jenže u dětí je stav mnohem složitější. Ať už jde o nemluvně či školáka, v každém věku je rozvod poznamená. Dokonce i na prahu dospělosti může pocit ztráty kořenů silně rozkolísat psychiku.

V předškolním věku se v souvislosti s rozvodem často objevuje zhoršení spánku a strach z odloučení od rodiče nebo jiné pečující osoby. Ve škole jsou tyto děti obvykle hodnoceny jako rozlétostněné, nervózní, nesoustředěné, citlivé a výbušné. U dětí v mladším školním věku jdou také někdy ruku v ruce psychosomatické potíže a zhoršení prospěchu. Chlapci často ventilují své pocity projevy agresivity, hněvu, smutku a různými poruchami chování. Dívky se spíš snaží ve svých omezených možnostech proti rozvodu bojovat.

Co na dítě působí nejhluběji, ačkoli se o tom většinou nemluví, je šokující vědomí, že láska netrvá věčně. Rodiče tu kolem dítěte nejsou navždy. Jedna z nejdůležitějších jistot, se kterou děti počítají, je stálá přítomnost a ochrana jejich rodičů. Rozvod jim tuto jistotu vezme. A zanechává oprávnění k nedůvěře ve stálost lásky. To pak handicapuje děti později v životě, když se začínají vyvíjet jejich vlastní vztahy.

Existuje ovšem i malé procento dětí, kterým se podařilo s rozpadem vztahu rodičů celkem lehce vyrovnat. Základní podmínka je ovšem v přístupu rodičů. Dávají dítěti pocítit, že i když každý teď bydlí zvlášť, jejich lásku k němu to nijak neohrozilo. Rodiče své problémy řeší mimo jeho dosah a ani v nepřítomnosti druhého dospělého ho před dítětem nepomlouvají ani proti němu jinak dítě nenabádají. Jde

o přístup rozumných a uvědomělých osobností, kteří nad své zájmy staví prospěch dítěte. Před takovými rodiči smekám, mají velké a dobré srdce. Kéž by jich bylo na našem světě víc!

Ivo Plaňava informuje, že „rozpad manželství je dlouhodobý proces, děje se v cyklech, které se mohou prolínat i opakovat. A tak nadále trvají manželství, která měla být dávno zrušena, neboť soužití se stalo pro všechny strastiplným kolotočem, při jehož vyčerpávajícím otáčení manželé spolu nedokážou ani přijatelně žít, ani se rozejít.“ (PLAŇAVA, I. 1994, s. 28 – 29)

Rozvody jsou podle Matouška předmětem silně emočně nabitých předsudků. „Každý rozvod vznikl jinou souhrou vyvolávajících činitelů. Rozvod je trauma, které se často projevuje generalizovaným nepříznivým názorem o příslušnících opačného pohlaví. Nápadně mnoho návrhů na rozvod podaných ženami není důkazem o zvláštní lehkomyšlnosti žen. Ženy jsou rodinným soužitím stresovány více než muži, jsou v rodině více emočně angažovány než muži, proto reagují na konflikty častěji rozvodovým návrhem. V současnosti u nás 94% dětí zůstává po rozvodu s matkami, o zbylé děti pečují otcové a jiní příbuzní.“ (MATOUŠEK, O. 1997. s. 118)

Tématika rozvodu manželství zaznamenala podstatné změny novelizací v roce 1998 – zavedení možnosti rozvodu po vzájemné dohodě manželů, zvýšila ochranu manžela bránící se rozvodu a posílila ochranu nezletilého dítěte při rozvodu.

Právním důvodem pro rozvod manželství je hluboký a trvalý rozvrat manželství a z tohoto důvodu nelze očekávat obnovení manželského soužití.

Během prvních tří měsíců roku 2008 bylo rozvedeno 7,7 tisíce manželství, téměř stejně jako v předcházejícím roce. V 81 % případů se muž či žena rozváděli poprvé. Celkem 4,6 tisíce rozvodů se týkalo manželství se závislými dětmi, kdy tak přišlo o úplnou rodinu 6 751 dětí.

V roce 2008 bylo celkem rozvedeno 31,3 tisíce manželství, což byl počet srovnatelný s rokem 2007. Úroveň rozvodovosti dosáhla v loňském roce 49,6 %. Jednalo se o doposud nejvyšší zaznamenanou

úroveň rozvodovosti v České republice. Zatím nejvyšší hladina byla dosažena v roce 2004 (49,3 %). Manželství do svého zániku rozvodem v loňském roce trvalo průměrně 12,3 roku, stejně jako v roce 2007. Téměř jedna pětina manželství je však ukončena do 5 let od uzavření sňatku, další pětina v rozmezí od pěti do deseti let od sňatku. (www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody)

4.3 Faktory rozvodovosti

Každý rozvod má své specifické příčiny, průběh a stejně lze klasifikovat jeho důsledky.

Shrnout faktory (obecné předpoklady a klima) rozvodovosti lze zcela pregnantně do úzkého „vzorce o třech známých“. (www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody)

1. Od 60. let až do začátku 90. let rozvodovost zapříčinil nízký sňatkový věk a vysoká intenzita sňatečnosti. V nejmladší věkové skupině (15 - 19 let) byla rozvodovost poměrně nízká, přestože manželství nejmladších partnerů nebylo nijak stabilnější. Výsledky výběrových šetření ukazují, že manželství uzavřená ženichy mladšími 19 let se rozvádějí téměř všechna, ovšem až po určité době (většinou po dosažení věku 20 let) a tedy již ve vyšší věkové skupině. Manželství nejmladších nevěst byla stabilnější, ovšem v důsledku uzavřených sňatků s podstatně staršími partnery. (www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody)
2. Svou roli sehrával také nedostatek bytů pro mladá manželství, který měl často za následek nevyhovující nechtěné soužití s rodiči jednoho z manželů. Výchova dětí byla vinou časně plodnosti naplňována v relativně nízkém věku a manželé mohli případnou následnou manželskou krizi snadněji řešit rozvodem. (www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody)
3. Významnou roli v růstu úrovně rozvodovosti sehrála také vysoká úroveň zaměstnanosti žen a s ní spojená relativní ekonomická nezávislost. S účinností od 1. srpna 1998 byla přijata novela zákona, která upravila podmínky, za kterých může být rozvod uskutečněn. Legislativní změna krátkodobě způsobila přerušení negativního trendu růstu rozvodovosti (pouze v roce 1999), poté však růst pokračoval a historického maxima dosáhl pět let poté (2004), kdy bylo rozvedeno

33 060 manželství, nové historické maximum bylo překonáno v roce 2008 s 31 300 rozvody mezi manžely. (www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody)

4.4 Historický vývoj právní úpravy zániku manželství

Ivo Možný se ve své knize Rodina a společnost zmiňuje, že „všechny právní úpravy zániku manželství se pohybují mezi dvěma póly: na jedné straně stojí zákoníky, které jednou uzavřené manželství považují v principu za nezrušitelné („dokud pár smrt nerozdělí“), na druhé straně pak takové právní úpravy, které považují rozchod manželů za věc soukromé dohody mezi nimi a vyžadují jen registraci zániku manželství. Mezi těmito krajnostmi se nachází celá řada legislativ, jež považují manželství za zrušitelné, ale jen za určitých podmínek, které ve výčtu uvádějí. O tom, zda nastaly, rozhoduje soud, který jediný má právo existující manželství zrušit.“ (MOŽNÝ, I. 2006. s. 207)

Neplatným mohlo být manželství prohlášeno z řady příčin. Za od počátku neplatné se považovalo především manželství (dosud) nekonzumované, tedy takové, ve kterém mezi manžely nedošlo dosud k souloži. Neplatným činily manželství i zjištěné překážky platnosti: trvající jiný svazek manželský, impotence muže, příbuzenství v přímé linii prvního stupně, biskupské svěcení, zabití předešlého manžela a některé další, od nichž však mohl být vysloven dispens. (MOŽNÝ, I. 2006.)

Možný posléze pokračuje tím, že „po napomínání duchovního pastýře, od roku 1869 i po rozhodnutí soudu, a po prokázání překážky mohlo dojít u katolíků k rozvodu od stolu a lože. Takový rozvod legalizoval skutečnost, že manželé spolu přestali žít, zahrnoval opatření o výživném, zprošťoval od „manželských povinností“ a povoloval oddělené bydliště. Manželský svazek však, v logice jeho nerozlučitelnosti, opřené o vůli Boží, i po rozvodu dále trval. Podstatné bylo, že – na rozdíl od rozvodu v současném právu – rozvod od stolu a lože předpokládal sexuální abstinenci rozvedených (i po rozvodu byla možná žaloba pro nevěru) a samozřejmě neotevíral ani možnost nového sňatku a založení nové rodiny. Nový sňatek umožňovala pouze rozluka, jež měla právní důsledky obdobné

dnešnímu rozvodu. Ta však byla povolána pouze zcela výjimečně, zpočátku jen papežem, později i biskupy.“ (MOŽNÝ, I. 2006. s. 207)

Již v květnu 1919 byl schválen zákon, který podstatně liberalizoval možnosti rozluky (a tím i opětovného manželství). Zahrmul mezi důvody pro rozluky i zlomyslné opuštění, zlé nakládání, zhýralý život a vzájemný nepřekonatelný odpor. (MOŽNÝ, I. 2006)

„Náš současný právní řád je v usměrňování zániku manželství daleko liberálnější, než byly a jsou normy katolického církevního práva. Neuplatňuje se „rozvod od stolu a lože“, rozvedení muži i ženy mohou uzavírat nový sňatek (bez limitu počtu opakování), zákon připouští rozvod na návrh jedné strany, a dokonce i proti odporu strany druhé, v manželství nezná pojem „manželských povinností“ ve smyslu povinnosti sexuálního styku (žaloba pro znásilnění je možná i mezi manžely) a nevěra není sama o sobě právním důvodem k rozvodu.

Řízení o rozvodu je v kompetenci soudu a ten má hájit zájem dětí a zájem celé společnosti. Rozhodnutí o rozvodu může být vydáno následně poté, co soud rozhodne o tom, komu budou děti svěřeny do péče a jak bude upraven styk s nimi pro druhého rodiče.“ (MOŽNÝ, I. 2006. s. 208)

4.5 Rodinné právo a jiné mezinárodní normy

Předmětem úpravy rodinného práva jsou otázky manželství a rodinných a majetkových vztahů mezi členy rodiny.

Mezi základní výčet pramenů rodinného práva řadíme:

- Zákon č. 94/1963 Sb., **o rodině**, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákon č. 40/1964 Sb., **občanský zákoník**, ve znění pozdějších předpisů;
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání **Úmluvy o právech dítěte**;
- Zákon č. 359/1999 Sb., **o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů;
- Ustanovení čl. 32 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení **LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD** jako

součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

4.5.1 **Zákon o rodině**

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. přebíral verzi z Novely občanského soudního řádu č. 46/1959, kde došlo ke spojení řízení o rozvodu a řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí. Částečně odstranil absenci základních dispozic pro svěřování dětí do výchovy jednoho z rodičů. Přesto i ustanovení tohoto zákona jsou příliš obecná.

Zákon o rodině § 26 odst. 1 Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

Zákon o rodině § 26 odst. 2 Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

Zákon o rodině § 26 odst. 3 „Soud při rozhodování o právech a povinnostech rodičů nebo při schvalování jejich dohody vždy přihlédne k tomu, aby byly zajištěny co nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana.“

Zákon o rodině § 26 odst. 4 Při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

Zákon o rodině § 26 odst. 5 Soud vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

Zákon o rodině § 37 odst. 1 Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při níž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týčž rodičů.

Zákon o rodině § 37 odst. 2 Nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán sociálně právní ochrany dětí.

Zákon o rodině § 48 odst. 2 Je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno vyjádřit svobodně svůj názor a poznatky, je třeba na jeho názor a poznatky vzít zřetel při dalších opatřeních.

<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>)

Soud při rozhodování o výchově nezletilých dětí po rozvodu rodičů určuje také rozsah styku dítěte s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče. Soud by měl postupovat individuálně a volit nejvhodnější úpravu styku ve shodě se zájmem dítěte. Při posuzování rozsahu styku přihlíží soud ke skutečnostem týkajících se dětí i rodičů. Jde zejména o věk dítěte, jeho zdravotní stav, časový rozvrh a citový vztah k rodiči. U rodiče se zkoumají osobní poměry, časové a hospodářské možnosti.

Když jeden z rodičů soustavně brání druhému ve styku s dítětem, přísluší další prostředky soudu. Ten může, po předchozím upozornění na protiprávnost takového jednání, přistoupit k výkonu rozhodnutí.

OSŘ § 272 odst. 2 Před nařízením výkonu rozhodnutí předseda senátu písemně vyzve toho, kdo odmítá podrobit se soudnímu rozhodnutí nebo neplní soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, aby se soudnímu rozhodnutí podrobil nebo, aby soudem schválenou dohodu

plnil. V této výzvě upozorní též na následky neplnění povinností stanovených v rozhodnutí nebo v dohodě.

OSŘ § 272 odst. 3 Předseda senátu zpravidla požádá též příslušný orgán obce a orgán péče o děti, aby vedli povinného k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, aniž by bylo třeba nařizovat výkon rozhodnutí.

OSŘ § 273 odst. 1 Zůstane-li výzva předsedy senátu bezvýsledná, ukládá předseda senátu tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí, popřípadě o úpravě styku s nimi anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, postupně pokuty. Jednotlivé pokuty nesmějí přesahovat 2 000 Kč a připadají státu.

[\(<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>\)](http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html)

Maření styku je trestným činem, a pokud rodič ani po předchozím upozornění nezmění své chování, může být trestně stíhán podle § 171 odst. 3 Trestního zákona Kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného státního orgánu týkajícího se výchovy nezletilých dětí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

[\(<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>\)](http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html)

4.5.2 **Sociálně právní ochrana dítěte**

Rodinné právní vztahy byly upraveny v jeden a půl století starém občanském zákoně již nevyhovujícím způsobem. Současný zákon o rodině odpovídá lépe požadavkům zakotvených v mezinárodních úmluvách, které mu jsou nadřazeny. Zákonem se zintenzivňuje ochrana dětí při rozvodu rodičů. V mnoha ustanovení deklaruje zákon zásadu „dítě především“ vyžadovanou článkem 3 Úmluvy o právech dítěte. Všechny oblasti týkající se úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu rodičů, včetně situace, kdy dochází k maření výkonu

rozhodnutí bráněním ve styku dítěte s oprávněným rodičem, jsou v právních předpisech České republiky ošetřeny podrobně.

4.5.3 **Listina základních práv a svobod**

Čl. 32 odst. 1 *Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*

Čl. 32 odst. 4 *Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*

Čl. 32 odst. 5 *Rodiče, kteří pečují o dítě, mají právo na pomoc státu.*

(<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>)

4.5.4 **Úmluva o právech dítěte**

Úmluva byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yorku. Česká republika ji ratifikovala v lednu 1991.

Čl. 3 odst. 1 *Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejným nebo soukromým zařízením sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*

Čl. 3 odst. 2 *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.*

Čl. 9 odst. 3 *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.*

Čl. 12 odst. 1 *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto*

názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

odst. 2 Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Čl. 18 odst. 1 Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, základním smyslem jejich péče musí být přitom zájem dítěte.

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-opravechditete.pdf>

4.6 Porozvodová situace

Rozchodem rodičů vzniká neúplná rodina, v níž jsou děti svěřovány do péče jediné osoby. Dlouhodobě byla ze vztahu dosud vytěšňována odpovědnost otce (i přes jeho příčinu krachu); v současnosti se již setkáváme s tendencemi opačnými - otcové se brání.

Ivo Plaňava ve své knize Jak se (ne)rozvádět píše, že kdo se snadno a rychle vypořádal s rozvodem, je důvodně podezřelý z toho, že neměl, nemá a možná nikdy nebude mít na to, aby slušně žil v rodinném kruhu. Pro ostatní, pro naprostou většinu rodičů, je rozpad manželství situací ztrátovou, zátěžovou – a nejen pro ně. (PLAŇAVA, I. 1994)

V porozvodové situaci by se dalo snad vcelku dobře zvládnout a redukovat negativní důsledky na minimum, kdyby se rodiče řídili radou opakovanou téměř ve všech knihách zabývajících se rozvodovou tematikou. Mám na mysli zařídit co nejčastější

a bezprostřední kontakt s oběma rodiči tak, aby oba měli dostatek prostoru a mohli pokračovat v plnění své rodičovské role. To nikterak nezmiňuje trápení dítěte z rozpadu rodiny, ale umožní mu to mít nadále otce i matku na plný úvazek a může ze vztahu s nimi a jejich výchovy co nejvíce získat. Děti by měly mít přístup k oběma rodičům, kdykoli je to možné. Rodiče by se o to měli cíleně snažit, vycházet si vzájemně vstříc, být flexibilní a přizpůsobovat tomuto zájmu časovou organizaci.

Souhlasme s Plaňavou a jeho konstatováním, že „někteří se nedokážou poučit z minulých chyb, neboť si vůbec nevšimnou, že by nějaké udělali.“ (PLAŇAVA, I. 1994, s. 10)

4.6.1 Úprava poměrů po rozvodu

Právní normy až donedávna nabízely jako jedinou možnost úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu tzv. výhradní péči matky nebo otce. Novela zákona o rodině z roku 1998 přinesla jako další alternativu střídavou, respektive společnou péči. V současnosti jsou děti z 90 % svěřovány do péče matek, zbývajících 10% pak do péče otců nebo jiných příbuzných.

Po rozvodu zůstává dítě v péči ve své vlastní rodině. Pokud je soudem určená společná péče rodičů, případně péče střídavá, dítě se setkává s dalšími lidmi v nové rodině jednoho ze svých rodičů. Reakce dětí na komparaci původní rodiny s rodinou další zpravidla bývají rozdílné. Některé děti se těší na rozvedeného rodiče, ba i projevují jistý způsob náklonnosti společně k jeho novému partnerovi, jiné děti soudní určení střídavé péče naopak deprimuje.

Důležitou roli hraje prezentace matky a širší rodiny (prarodiče), do jaké míry zdevalvují otcovskou roli, třebaže je zřejmé, že loajalita dítěte i jeho zkušenost, to nepotvrzují.

4.6.1.1 Výhradní péče matky

Výhradní péči matky řadíme i nadále mezi nejčastější porozvodové uspořádání. Jednotlivé případy se však liší diametrálně. Vždy záleží na pozici otce v původní rodině a jeho přístupu k problémům, které po rozvodu zůstávají pouze na matce. Za zmínku stojí vyobrazení překerní situace, kdy se „matka pečovatelka“ rozhodne nadále již nerozšiřovat své citové vazby k potencionálnímu partnerovi a zůstává

na vše sama v roli matky samoživitelky. V tomto okamžiku vstupuje do nově vzniklé neúplné rodiny na pomoc rodina vícegenerační, jejíž soudržnost a citová i finanční opora bývá zásadní a značná.

4.6.1.2 Výhradní péče otce

Svěření dětí do výhradní péče otci nepatří mezi obvyklé porozvodové uspořádání. Tato forma péče je dosud až příliš výjimečná. Otcí jsou děti svěřeny pouze v případě nepřítomnosti matky, jejího nezájmu nebo naprosté neschopnosti o děti se postarat. To znamená, že pokud jsou oba rodiče stejně kvalitní, mají stejný citový vztah k dítěti a ono k nim, mají stejné sociální a ekonomické zázemí, mají stejné výchovné předpoklady apod., jsou děti většinou svěřovány matkám, často i v případě, kdy otec vychází ze srovnání o něco lépe.

4.6.1.3 Střídavá péče

Společná výchova je řešením situace, kdy rodiče i po rozvodu, případně i nesezdané páry, neztrácejí o své děti zájem a nadále spolu zůstávají v jisté formě společenského soužití. Například společně bydlí, společně hradí část svých potřeb a zejména společně pečují o dítě. Dělí se o jeho materiální zajištění i zabezpečení jeho školních i mimoškolních aktivit, vzdělávání i volného času. Pro děti znamená společná péče udržení si obou rodičů. Oba jsou stále přítomni v jejich životě a na oba se mohou kdykoli obrátit. Mohou se od nich učit. Oba jsou jim k dispozici při zdolávání těch životních úkolů, se kterými jim může pomoci pouze rodič určitého pohlaví.

Kritikové společné péče ovšem naznačují, že pro děti je potřebné stálé, neměnné prostředí. Pravidelná změna je podle nich pro dítě velmi stresující, nechává je v nejistotě, kam patří a znemožňuje mu navázat bezpečný vztah alespoň k jednomu z rodičů. Dosud platí, že děti ze společné péče mají vyšší míru sebeúcty. Lépe se také vyrovnají s traumatem rozpadu rodiny, neboť nepocítují další, jimž je ztráta jednoho z rodičů.

Montalvo vypracoval užitečnou typologii interpersonálního uspořádání v rodinách po rozvodu.

1. **Systém s jedním kompasem.** Je to obvykle matka, kdo užívá dítěte jako kompasu, které ji má orientovat v porozvodových obtížích. Silný vztah k dítěti zasahuje do matčiny nových vztahů. Dítě tyto matčiny

pokusy vnímá jako matčinu zradu na otci. Rizikem je, že matka má znesnadněné seznámení s dalším mužem a dítě je zatíženo „ochraňováním“ matky.

2. **Bezmocný rodič.** Obvykle jde o matku, jejíž projevy bezmoci mají přivolat zpátky muže, který z rodiny odešel. Dítě se musí chovat tak, aby odůvodňovalo starosti (záchvaty vzteku, pláče, spaní s matkou v jedné posteli,...). Matka si udržuje iluzi vztahu k bývalému muži.
3. **Nerovný závod.** Děti jsou obvykle v péči otcově, matce byl styk s dětmi odepřen či omezen soudem. Matka se chová vzorně, aby děti znovu získala. Otec se k ní chová laskavě, je však nastražen na její poklesky. Dítě se v této situaci neorientuje.
4. **Soutěž v bezmocnosti.** Oba rodiče zanedbávají děti natolik, že ty se zcela vymknou kontrole rodiny. Problémy s dětmi pak řeší veřejné instituce. Klamný dojem může vyvolávat jeden z rodičů, který se tváří, že chce děti zvládnout, ale fakticky se v péči o ně také neangažuje. U těchto dětí je vysoké riziko vzniku psychických poruch, delikventního chování, útěků z domova, navázání se na asociální skupiny, toxikomanie. (MONTALVO, B. in MATOUŠEK, O. 1997)

Ivo Plaňava vysvětluje, že cílem porozvodové pomoci – poradenství není znovu-sjednocení rodiny, ale udržení rodičovských rolí vůči dítěti. Důležité je podporovat schopnost bývalých manželů dobře komunikovat a vyjednávat o sporných záležitostech výchovy dítěte bez vlivu negativních emocí. (PLAŇAVA, I. 1994)

„Porozvodová pomoc by se vždy měla zabývat dětmi. Psychické reakce dětí na rozvod bývají často skryté. Děti mívají po rozvodu rodičů pocity zavržení, trpí depresi, upadají do zmatku, vytvářejí si fantastické hypotézy vysvětlující rozpad manželství rodičů, nekriticky se staví po bok jednomu z rodičů a k druhému zaujímají nepřátelský postoj. Rodiče přehlíží tyto reakce proto, že v popředí jejich pozornosti je doznívající rozvodová bitva mezi dospělými a nechtějí děti „zatěžovat problémy, které jim nepatří“. Po rozvodu většina mužů a značná část žen znovu vstupuje do manželství, jejich rodina se tím rekonstruuje.“ (PLAŇAVA, I. 1994, s. 44)

Závěry našich výzkumů lze podle Plaňavy shrnout:

- „čím komplikovaněji a drastičtěji se manželství rozpadá a čím déle dramatické situace přetrvávají (včetně soudních sporů), tím větší je negativní dopad na psychiku dětí;
- čím déle a obtížněji se rodiče vyrovnávají s rozvodovou prohrou, tím větší potíže mají jejich děti;
- a čím dříve začnou kontakty s tzv. dálkovým rodičem probíhat bezkonfliktně na základě vzájemné dohody, tím lépe se děti vyrovnávají s rozpadem manželství svých rodičů.“ (PLAŇAVA, I. 1994. s. 44)

4.7 Opakovaná manželství

Ivo Možný vysvětluje, že sociologie rodiny nechávala dlouho problematiku opakovaného manželství a rodiny z opakovaného sňatku nepovšimnutu. Dnes je to naopak jedno z nejprominentnějších polí výzkumu. Opakovaná rodina je totiž rodinou velmi odlišnou od rodiny z prvního manželství ženicha a nevěsty. Tato nově vzniklá rodina má o něco větší pravděpodobnost rozpadu: ti, co mají zkušenost s rozvodem, jakoby se ho méně báli.

Ačkoli se opakovaná manželství o něco častěji rozvádějí než sňatky první, manželé je zpravidla hodnotí za úspěšnější, než bylo jejich první manželství. Platí to i pro spokojenost se sexem a pro vztahy v páru; vztahy rodičů a dětí v opakovaných manželství jsou problematičtější. (MOŽNÝ, I. 2006)

Pro zamyšlení zmiňme úvahu Stanislava Střelce. Píše, že „žádnému z rodičů by neměl být lhostejný další životní osud jeho dětí. A přesto dokáží na tuto skutečnost někteří zapomenout a připravit svým životním partnerům a především svým dětem situace, jež nepříznivě a dlouhodobě poznamenávají jejich život.“ (STŘELEC, S. 1992. s. 99)

b) PRAKTICKÁ ČÁST

1 CÍL A POUŽITÁ METODA

1.1 Předpoklady dotazníkového šetření

Předpoklad č. 1 - Jsou současní rodiče schopni ohleduplnosti ke svým dětem v otázkách partnerských neshod a následného rozpadu rodiny? Předpokládám, že výzkum nastíní zájem rodičů o své děti, jejich upřímnou lásku, která pramení ze současného partnerského výchovného pojetí.

Předpoklad č. 2 - Jaký postoj zaujímá současná rodičovská populace v otázkách týkajících se rozvodu?

Domnívám se, že dotazníkové šetření vyobrazí rozvod jako běžnou a jednoduchou metodu při řešení neshod mezi partnery.

Předpoklad č. 3 - Jaká je současná situace rozvodové problematiky v ČR?

Vzhledem k tomu, že současnou “módní záležitostí” je být rozvedený, předpokládám, že výzkum prokáže předpokládanou vysokou míru rozvodovosti.

1.2 Použitá metoda - dotazník

Zadaný dotazník je charakterizován otevřenými i uzavřenými otázkami a je dále doplněn Likertovou škálou. Škálování je postup uplatňování stupnice.

Likertovy škály se používají pro určení míry (stupně) souhlasu či nesouhlasu postojů a názorů respondentů. Likertovy škály obsahují jednak výrok (souhlasný či nesouhlasný) a stupnici, označující jeho míru (stupeň). (SOMR, M. 2006. s. 24)

2 POPIS POSTUPU PŘI TVORBĚ DOTAZNÍKU

Je důležité rozdělit si respondenty do několika konkrétních skupin, ze kterých následně vycházíme.

Již v první otázce navrhuji rozdělit názory respondentů na mužské a ženské, podle pohlaví. Tato položka pomáhá v orientaci ve výzkumu mužské a ženské populační části.

Za neméně důležité považuji rozdělit dotazované do příslušných věkových kategorií, abychom mohli vyhodnocovat názory rozličné věkové struktury respondentů a mít tak přehled o celkovém věkovém zastoupení. Proto následně po otázce diferencující pohlaví respondentů navazuje otázka o jejich věku.

Napadla mě myšlenka, zda filozofie daného náboženství dokáže do jisté míry ovlivnit životní postoje a názory člověka, proto jsem do dotazníkového šetření zařadila otázku, zda respondenti vyznávají nějaké náboženství, popřípadě jaké.

Prioritní je znát celkové složení vzdělanosti respondentů. Další položka dotazníku obsahuje informace o nejvyšším ukončeném vzdělání.

Velmi mě zajímá, jaký osobní životní styl dotazovaní upřednostňují, a jestliže nemají na výběr, tak jaký život žijí. Zvolila jsem otázku, která nastiňuje současnou rodinnou situaci respondentů. Ptám se proto, zda-li dotazovaní žijí sami/v manželství/nesezdaném soužití či v jiné rodinné konstelaci. Dále se informuji, zda respondent již v minulosti uzavřel manželský svazek a v jakém typu rodiny vyrůstají děti/dítě.

Říkává se, že lidé z města a lidé žijící na vesnici mají odlišné názory v neposlední řadě i na partnerský život. Rozhodla jsem se do dotazníku obsadit bližší informace o bydlišti respondentů – život ve městě či na vesnici.

Mezi další zjištění samozřejmě patří složení dětské části rodin dotazovaných. Ptám se proto, kolik mají zúčastnění dětí.

Motivovalo mě zjištění, co si představí pod pojmem “rodina” současná rodičovská populace. Zda přetrvávají “tradiční” zažitě tendence - manželský pár s dětmi, nebo již respondenti vnímají rodiny neúplné ve složení matky s dítětem/děťmi či otce s dítětem/děťmi.

Nedílnou součástí každé rodiny je upřednostňovaný výchovný styl, který rodiče užívají při výchově svých dětí. Zajímá mě, jaký výchovný model uplatňuje rodičovská veřejnost. Bádala jsem, zda-li rodiče v současné době volí při výchově styl autokratický, který byl preferován v minulých dobách, styl liberální či demokratický styl, vyplývající ze současných tendencí partnerského přístupu.

Protože jedním z předpokladů dotazníkového šetření je zjištění aktuálního stavu rozvodové situace v České republice, zajímám se dále, jestli respondenti mají přímou zkušenost s rozvodem a zda-li považují rozvod za vhodné řešení manželských krizí. Jelikož současné rodiny rychle vznikají a ještě rychleji zanikají, motivovalo mě zjištění nejčastějších důvodů, které vyústí k rozpadu rodiny.

Další součást výzkumu je nalezení uspokojivé odpovědi na otázku, jsou-li současní rodiče schopni ohleduplnosti ke svým dětem v otázkách partnerských neshod a následného rozpadu rodiny? Dotazník proto obsahuje individuální posouzení rodičů, jak předškolní dítě je schopno vnímat rozpad své rodiny, zda-li je vůbec vhodné dítěti upřímně vysvětlit důvody partnerských či manželských neshod a v případě rozvodové situace zvolit pro dítě reálnou nejoptimálnější možnost porozvodového uspořádání. Ze skupiny těchto otázek vyčteme ohleduplné či lhostejné odpovědi rodičů.

Dlouze jsem přemýšlela, proč lidé uzavírají manželský svazek. Z jakých důvodů vstupují do manželství? Z věrné lásky? S příslibem rozšíření rodiny? Kvůli majetku a penězům? Z povinnosti? Existuje nespočet různých skutečností. Já vidím manželství jako posvátnou instituci, která má vytvořit kvalitní rodinné prostředí se všemi funkcemi rodiny. Dotazník doplňuji o již zmíněnou otázku, zda je žádoucí vstupovat do manželství pod podmínkou vytvoření kvalitního

rodinného prostředí se všemi funkcemi rodiny? Odpovědi ze strany rodičovské populace nám naznačí smysl manželství.

Uvažovala jsem, že dotazník dále obohatíme otevřenou filozofickou otázkou, která by měla nastiňovat budoucí pohled na rodinnou situaci. Ptám se proto, jak bude vypadat typická česká rodina za 20 let. Věřím, že domněnky respondentů nebudou příliš skeptické.

Rekapitulovala jsem celkovou skladbu zadaného dotazníku. Ráda bych, aby dotazník byl, co se týče použitých výzkumných forem, rozmanitý. Dotazník již obsahuje otázky otevřené i uzavřené, dále ho doplním metodou škálování, která má označovat míru souhlasu či nesouhlasu respondentů, a neopomineme rodinnou anamnézu respondentů.

Dotazník obohatíme aktuálními tématy:

- stále diskutovaným mezníkem v partnerských vztazích je otázka uzavřít manželství nebo žít tzv. „na psí knížku“:
 - o položka: lidé, kteří neuzavřeli manželství, jsou zvláštní;
 - o položka: je žádoucí, aby lidé žili spolu, aniž by plánovali sňatek;
 - o položka: děti by se měly rodit pouze do manželství;
- rodičovství v současné době dále disponuje s „netradičními“ až opovrhujícími tendencemi:
 - o položka: je v pořádku, aby žena porodila dítě a vychovávala je bez muže;
 - o položka: není správné, aby byl muž s dětmi doma a žena chodila do práce;
- hodnotu manželství nám nastíní následující otázka:
 - o položka: manželství je posvátná instituce.

Rodinná anamnéza definuje základní údaje o rodině a rodinných příslušnících. Pro naše šetření je důležitá skladba rodiny v dětství, vztah rodinných příslušníků, zkušenosti se zažitým vzorem chování. Jestliže známe rodinnou anamnézu respondentů, lze od ní odvodit předpokládanou rodinnou situaci v budoucnosti.

- položka: s kým jste žil/a ve společné domácnosti v době, kdy Vám bylo 14 let;
- položka: jaké je nejvyšší ukončené vzdělání Vašich rodičů.

3 VÝZKUMNÁ ČÁST, POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU

Vzorek výzkumného šetření byl zaměřen na rodičovskou populaci dětí předškolního věku. Respondenti věkově a inteligenčně rozdílní – vzdělání základní, střední odborné učiliště, střední všeobecné (odborné) vzdělání s maturitou, vyšší odborné a teprve pak vysokoškolské. Všichni oslovení se dobrovolně podíleli na sběru induktivních dat.

Dotazníky byly zadány v Mateřské škole Nerudova v Českých Budějovicích do čtyř věkově homogenních i heterogenních tříd. Výběr zkoumaného vzorku byl zvolen na základě znalosti této Mateřské školy a pedagogických pracovníků.

Rodiče dětí předškolního věku byli požádáni o anonymní vyplnění dotazníků, které následně vhazovali do speciálně zřízených boxů v každé třídě. Rodiče měli možnost vzít si dotazník domů, aby si otázky pečlivě a v klidu pročetli.

Celkem bylo rozmnoženo 200 dotazníků určených pro oba rodiče každého dítěte. Paní učitelky rozdaly rodičům celkem 167 dotazníků. Rodičům - respondentům byla poskytnuta třítydenní lhůta, po které následoval sběr vyplněných dotazníků a jejich vyhodnocování.

Ve třídě 3-5letých dětí bylo rodičům rozdáno 42 dotazníků. Již po osmi dnech od jejich rozdání byla zřízená schránka pro vyplněné dotazníky dostatečně naplněna. Rodiče dětí z této třídy byli velmi vstřícní a aktivní. Návratnost činila 29 dotazníků.

Ve třídě předškolních dětí bylo zadáno 41 prázdných dotazníků. Rodiče naplnili schránku dotazníky po šestnácti dnech. Někteří nejevili přílišný zájem o jejich vyplňování, avšak návratnost činila 22 dotazníků.

V jedné věkově heterogenní třídě bylo rodičům zadáno 53 dotazníků. Jejich vyplněné dotazníky naplnily zřízenou schránku již po pěti dnech. Rodiče byli velmi zvědaví a rádi by se později dozvěděli závěry výzkumu. Návratnost činila 30 dotazníků.

Ve druhé věkově heterogenní třídě bylo rodičům rozdáno 31 dotazníků, které vhažovali do zřízené schránky po dobu osmnácti dnů. Rodiče nebyli výzkumem příliš nadšeni, jelikož jich s vyplněním souhlasila pouze polovina a návratnost činila 13 dotazníků.

Z celkového počtu 200 rozmnožených dotazníků bylo rodičům rozdáno 167 prázdných dotazníků s návratností 94 vyplněných dotazníků.

Věková struktura respondentů

Věk	Počet	
	ženy	muži
21 - 25 let	2	2
26 - 30 let	16	6
31 - 35 let	28	0
36 - 40 let	18	2
nad 40 let	14	6
Celkem:	78	16

4 VYHODNOCENÍ POUŽITÉHO DOTAZNÍKU

Zadaný dotazník vyplnilo 78 žen a 16 mužů v procentuálním poměru 83 % populace ženské a 17 % mužské.

4.1 Jednotlivé věkové skupiny respondentů

- Věková skupina 21 – 25 let:
 - tuto věkovou strukturu zastupují 2 ženy a stejným dílem 2 muži, z celkového počtu 4,26 % respondentů;
 - celkový procentuální podíl činí 50 % žen a 50 % mužů;
- Věková skupina 26 – 30 let:
 - v této věkové kategorii vystupuje 16 žen a 6 mužů, z celkového počtu tato skupina obsahuje 23,40 % dotazovaných;
 - celkový procentuální podíl činí 72,70 % žen a 27,30 % mužů;
- Věková skupina 31 – 35 let:
 - v této věkové skupině vyplnilo dotazník 28 žen, bez mužského zastoupení, z celkového počtu tato věková kategorie zahrnuje 29,80 % dotazovaných;
 - celkový procentuální podíl činí 100 % žen;
- Věková skupina 36 – 40 let:
 - v této věkové struktuře nacházíme 18 žen a 2 muže, z celkového počtu zaujímá tato věková skupina 21,27 % zúčastněných;
 - celkový procentuální podíl činí 90 % žen a 10 % mužů;
- Věková skupina nad 40 let:
 - tato skupina je zastoupena 14 ženami a 6 muži, z celkového počtu tato věková kategorie obsahuje 21,27 % zúčastněných;
 - celkový procentuální podíl činí 70 % žen a 30 % mužů.

4.2 Nejvyšší ukončené vzdělání v jednotlivém věkovém zastoupení

- Věková skupina 21 – 25 let:
 - 2 ženy vysokoškolské vzdělání;
 - 2 muži s nejvyšším ukončeným vzděláním střední odborné učiliště;

- Věková skupina 26 – 30 let:
 - 2 ženy dosažené základní vzdělání, 6 žen má vzdělání střední odborné učiliště, 4 ženy střední všeobecné (odborné) vzdělání s maturitou a 4 ženy vysokoškolské vzdělání;
 - 2 muži nejvyšší ukončené vzdělání střední odborné učiliště, 4 muži se vzděláním střední všeobecné (odborné) s maturitou;
- Věková skupina 31 – 35 let:
 - 6 žen má střední odborné učiliště, 10 žen se vzděláním střední všeobecné (odborné) s maturitou, 4 ženy absolvovaly vyšší odborné vzdělání, 8 žen má vysokoškolské vzdělání;
 - tato oblast je bez mužského zastoupení;
- Věková skupina 36 – 40 let:
 - 2 ženy s nejvyšším ukončeným vzděláním střední odborné učiliště, 12 žen dosáhlo středního všeobecného (odborného) vzdělání s maturitou, 4 ženy absolvovaly vysokoškolské vzdělání;
 - 2 muži mají v této věkové kategorii nejvyšší ukončené vzdělání střední odborné učiliště;
- Věková skupina nad 40 let:
 - 2 ženy s ukončeným vzděláním střední odborné učiliště, 10 žen má střední všeobecné (odborné) vzdělání s maturitou a 2 ženy vysokoškolské vzdělání;
 - 4 muži mají nejvyšší ukončené vzdělání střední odborné učiliště a 2 muži dosáhli středního (všeobecného) vzdělání s maturitou.

V celkovém zhodnocení dosáhli muži a ženy v procentuálním zastoupení 21,28 % nejvyššího ukončeného vzdělání vysokoškolského, 4,25% vyššího odborného, 44,68 % středního všeobecného (odborného) s maturitou, 27,66 % středního odborného učiliště a 2,13 % základního vzdělání.

4.3 Současná rodinná situace a způsob života v jednotlivých věkových kategoriích

- Věková skupina 21 – 25 let:
 - 2 ženy žijí v manželském svazku ve městě, každá matka má 1 dítě;

- 2 muži v této věkové skupině žijí se svou partnerkou na vesnici v nesezdaném soužití a každý pár spolu mají jedno dítě;
- Věková skupina 26 – 30 let:
 - 6 žen této věkové kategorie žije se svými partnery v nesezdaném soužití ve městě, 6 žen vstoupilo do manželského svazku a bydlí ve městě, 2 ženy žijí samy na vesnici;
 - 10 žen tohoto věkového zastoupení má 2 děti, 6 žen má 1 dítě;
 - 4 muži vstoupili do manželského svazku a mají se svými manželkami 2 děti, 2 muži žijí se svými partnerkami a jedním dítětem v nesezdaném soužití ve městě;
- Věková skupina 31 – 35 let:
 - 2 ženy žijí samy se svými dětmi, 20 žen vstoupilo do manželství a 6 žen žije v nesezdaném soužití;
 - 12 žen má se svým partnerem/manželem 1 dítě, 14 žen 2 děti a 2 ženy mají 3 děti;
 - tato oblast je bez mužského zastoupení;
- Věková skupina 36 – 40 let:
 - 16 žen uzavřelo manželský svazek a bydlí ve městě, 2 ženy žijí v nesezdaném soužití na vesnici;
 - 2 ženy mají 1 dítě, 14 žen má 2 děti, 2 ženy 3 děti;
 - 2 muži žijí na vesnici v manželském svazku se svými 2 dětmi;
- Věková skupina nad 40 let:
 - 2 ženy bydlí samy, 2 ženy žijí se svými partnery v nesezdaném soužití, 10 žen vstoupilo do manželství;
 - 2 ženy jsou již 1x rozvedené – opakovaně uzavřely manželský svazek, 2 ženy žijí se svými dětmi na vesnici v neúplné rodině;
 - 4 ženy mají jedno dítě, 10 žen dvě děti;
 - 2 muži žijí sami a mají se svou bývalou partnerkou 3 děti, 4 muži vstoupili do manželství a se svými manželkami mají dva manželské páry 1 dítě a další dva manželské páry 2 děti.

Celkem z oslovených lidí v procentuálním vyobrazení žije 8,50 % samo, 21,30 % v nesezdaném soužití , 70,20 % v manželství.

16 jednotlivců a párů žije se svými dětmi na vesnici, 78 lidí bydlí se svou rodinou ve městě. 36,20 % zúčastněných zakládá rodiny o jednom dítěti, 57,40 % jsou rodiny dvoudětné a 6,40 % rodiny o třech dětech.

4.4 Otázky týkající se rozvodové problematiky, zkušenosti respondentů a postavení dítěte v partnerských či manželských neshodách

- Věková skupina 21 – 25 let:
 - 2 ženy považují rozvod za vhodné řešení partnerských krizí pouze v nesnesitelných a neúnosných situacích jako je např. fyzické či psychické násilí a alkoholismus; tyto ženy upřednostňují v případném porozvodovém uspořádání střídavou péči z důvodu, že dítě má právo na oba rodiče;
 - 2 muži považují rozvod za vhodné řešení partnerských či manželských krizí v případech zásadních neshod a nevěry; preferují individuální porozvodové uspořádání, které by mělo vycházet z konkrétní situace v rodině;
- Věková skupina 26 – 30 let:
 - v tomto věkovém zastoupení se objevují nejčastěji názory na řešení manželských neshod rozvodem v situaci, kdy je vztah již neudržitelný a z důvodů opakované nevěry; 2 matky dětí uvedly, že v případě porozvodového uspořádání by upřednostňovaly výhradní péči matky, ostatní ženy vidí jako možné řešení střídavou péči, aby dítě mělo k dispozici oba rodiče;
 - v mužském zastoupení se nejčastěji setkáváme s názory, že rozvod je vhodné řešení manželských krizí, pokud se vztah nachází v neúnosné situaci – fyzické a psychické týrání spojené s alkoholismem nebo zda-li je vztah neudržitelný; jeden respondent poukazuje na to, že rozvod jako možnost řešení neshod lze posuzovat pouze individuálně;
 - muži posuzují porozvodové uspořádání dětí nejednotně, 2 muži vidí jako nejvhodnější možnost svěřit dítě výhradně do péče matky z obav selhání, jiní 2 muži se domnívají, že rodinná situace musí být posuzována individuálně a zbylí 2 muži se přiklání k možnosti porozvodového uspořádání střídavé péče, protože dítě má právo na oba rodiče.

- Věková skupina 31 – 35 let:
 - ženy tohoto věku převážně považují rozvod jako vhodnou metodu řešení manželských krizí v situacích, když už všechna ostatní řešení selhala, z důvodů nesnesitelnosti, páchaného násilí, také když rodina již neplní funkce, které by vykonávat měla; odpůrkyně rozvodu namítají, že manželství je svazek posvátný, a proto by každý neměl od problémů lehce utíkat;
 - děti těchto žen vyrůstají převážně v úplné funkční rodině, pouze ve dvou případech se objevuje úplná dysfunkční rodina a v dalších dvou případech neúplná rodina zapříčiněná rozvodem;
 - většina žen obsažených v této věkové kategorii se přiklání k individuálnímu posouzení při řešení porozvodového uspořádání, jiné 4 ženy vidí střídavou péči jako nejvhodnější - nediskriminuje žádného rodiče, zbylé 4 ženy preferují výhradní péči matky z důvodů, že matka je pro dítě nejbližší osoba, od které by se nemělo vzdalovat;
 - tato oblast je bez mužského zastoupení;
- Věková skupina 36 – 40 let:
 - ženy této věkové kategorie se přiklánějí k tvrzení, že na rozvod se nemá spěchat; objevují se názory žen, že rozvodové řízení je vhodné pouze v okamžiku, pokud manželé jsou rozumní lidé a rozhodnou se neshody řešit nejprve domluvou, poté manželskou poradnou a následně s přetrvávajícími problémy ve vztahu lze volit rozvod jako vhodnou metodu; než by ženy tohoto věku přistoupily na rozvod, nejprve by zhodnotily aktuální situaci ve vztahu, určily si priority své rodiny, usilovaly by o zlepšení komunikace s partnerem, která často zapříčiňuje vzniklá nedorozumění ve vztahu a poté by se společně s partnerem rozhodli, jak budou ve vztahu (ne)pokračovat;
 - většina žen tohoto věkového zastoupení se přiklání k řešení porozvodového uspořádání střídavou péčí, aby dítě neztratilo kontakt s oběma rodiči, 2 ženy posuzují řešení porozvodového uspořádání individuálně, podle výchozí situace v rodině a zbylé 2 ženy preferují výhradní péči matky;
 - muži v tomto věkovém zastoupení s rozvodem zásadně nesouhlasí, protože rodina by se neměla za žádné situace rozpadat, v případě rozvodu upřednostňují střídavou péči, která dává oběma rodičům možnost podílet se na výchově dětí;

- Věková skupina nad 40 let:
 - převážná část žen vidí rozvod jako vhodné řešení manželských krizí, pokud se nesoulad rodičů projeví na dítěti, pak je lepší být sám/sama, než za každou cenu udržovat vztah; zbylé ženy se domnívají, že by měla fungovat vzájemná komunikace, tolerance a důvěra, aby se rozvodu předešlo;
 - setkáváme se s názory žen v otázkách řešení porozvodového uspořádání s možností střídavé péče, aby dítě neztratilo oba rodiče, další dvě ženy vidí individuální posouzení jako nepřijatelnější, protože vychází z aktuální rodinné situace;
 - i muži tohoto věkového složení shledávají rozvod za přijatelné řešení manželských neshod a krizí, protože je zbytečné žít v manželství, které je nefunkční a není ve vztahu vzájemná důvěra;
 - tito muži upřednostňují střídavou péči ze všech nabízených alternativ, aby dítě mohlo být v kontaktu s oběma rodiči, kteří vzájemně mohou doplňovat výchovu svých dětí.

Z celkového počtu dotazovaných s rozvodem zásadně nesouhlasí pouze 2,10 % respondentů, ostatní dotazovaní tj. 97,90 % shledávají rozvod za přijatelné řešení v zásadních a neúnosných situacích a rozvod jako takový zcela nevylučují.

Na otázku, zda je vhodné dítěti předškolního věku upřímně vysvětlit neshody mezi rodiči a následný rozpad rodiny, respondenti jednotně souhlasili z důvodů, aby si dítě nepřičítalo vinu; vše vysvětlit samozřejmě citlivě vzhledem k věku a rozumové úrovni dítěte.

V otázkách porozvodového uspořádání respondenti vyzdvihli střídavou péči v 59,60 %, aby dítě neztratilo kontakt s oběma rodiči a aby se nadále mohli podílet na výchově svých dětí, za další alternativu považuje 29,80 % dotazovaných individuální porozvodové uspořádání, které má vycházet z aktuální rodinné situace, zbylých 10,60 % vidí jako nejlepší možnost svěření dítěte do výhradní péče matky, protože matka je pro dítě tou nejbližší a nejdůležitější osobou v životě.

4.5 Oblast rodinné anamnézy respondentů

- Věková skupina 21 – 25 let:
 - 2 ženy tohoto věku vyrůstaly v době svých 14 let s vlastními rodiči;

- 2 muži žili ve společné domácnosti ve svých 14 letech s vlastními rodiči;
- Věková skupina 26 – 30 let:
 - všechny ženy žily ve společné domácnosti s vlastními rodiči v dovršeném věku 14 let;
 - 4 muži této věkové kategorii vyrůstali s vlastními rodiči, 2 muži žili s vlastní matkou a nevlastním otcem ve společné domácnosti ve věku 14 let;
- Věková skupina 31 – 35 let:
 - 4 ženy sdílely společnou domácnost s vlastní matkou a nevlastním otcem, další 4 ženy pouze s matkou, zbylých 20 žen vyrůstalo s vlastními rodiči;
 - tato věková skupina je bez mužského zastoupení;
- Věková skupina 36 – 40 let:
 - 4 ženy bydlely ve společné domácnosti s vlastní matkou a nevlastním otcem, zbylých 14 žen sdílelo společnou domácnost s vlastními rodiči;
 - 2 muži vyrůstali s vlastními rodiči ve společné domácnosti v době svých 14 let;
- Věková skupina nad 40 let:
 - všechny ženy tohoto věkového zastoupení vyrůstaly s vlastními rodiči ve společné domácnosti;
 - taktéž všichni muži v tomto věku sdíleli společnou domácnost s vlastními rodiči.

V procentuálním vyjádření vyrůstalo celkově ve společné domácnosti s vlastními rodiči 85,10 % respondentů, pouze s matkou 4,30 % zúčastněných a s vlastní matkou a nevlastním otcem 10,60 % dotazovaných. V úplné rodině strávilo své dětství 95,70 % respondentů a v rodině neúplné pouze 4,30 % dotazovaných.

5 ZÁVĚRY VÝZKUMU

Většina z nashromážděných devadesátičtyř dotazníků je ryze specifická, mnohdy hluboce vypovídá i o pouhé představě prožití nastíněných zásadních rodinných situacích. Některé vyplněné dotazníky byly máloříkající, ryze povrchní ve svém vyjádření.

Co prozrazují, co mohu generalizovat?

Vždy záleží na mentální úrovni rozvádějících se rodičů, jak dalece si uvědomují nutnost následné “péče” o dítě. Obdobně také záleží na dosažené vývojové úrovni dítěte/děti.

V soukromém životě je pro dítě vždy výhodnější vždy společná než výhradní péče. Nejsložitější situaci zastávají matky samoživitelky – díky nedostatečné ekonomické jistotě se důsledky rozvodu výrazněji dotýkají dětí, které vnímají omezený finanční přísun za ponižující; dále záleží na zvoleném způsobu výchovy, jak matka dokáže dítě znovupřimět k aktivnímu a smysluplnému životu. U matek, které našly další(ho) partnery(a) je rozhodující soustředěnost na dítě, pokud ta neexistuje, i vnímavý a inteligentní potomek svěřený do výhradní péče z obvyčejného principu může vytvářet problémy, koho pak za ně vinit – rodiče, školu, prostředí?

Děti rozvedených rodičů mívají v budoucím partnerském životě značné obtíže v budování a udržení vztahu díky zažité nestabilitě rodiny, její lhostejnosti a odpovědnosti; vždy závisí na:

- zažitém vzoru chování rodinných příslušníků;
- věku dítěte (než mu dojde, co se vlastně stalo);
- dosažené mentální a vývojové úrovni;
- skutečné péči a zájmu o dítě/děti;
- celkové úrovni osobnosti a čínorodosti jedince;
- schopnosti obecné komunikace s lidmi (dospělými – vrstevníky);
- ekonomickém zabezpečení rodiny.

Předpoklad č. 1 - Jsou současní rodiče schopni ohleduplnosti ke svým dětem v otázkách partnerských neshod a následného rozpadu rodiny?

Dotazníkové šetření prozradilo sílu rodičovské lásky a z ní vycházejícího zájmu a ohleduplnosti při výchově dětí. Na otázky týkající se rodiny, rozvodového řízení a porozvodového uspořádání rodiče odpovídali citlivě a vždy s nejlepším úmyslem pro dítě.

Předpoklad č. 2 - Jaký postoj zaujímá současná rodičovská populace v otázkách týkajících se rozvodu?

Z prováděného výzkumu vyplynuly názory rodičů, že rozvod a jeho aspekty jsou současnou rodičovskou veřejností považovány za přijatelnou metodu - jednu z více možností při řešení partnerských neshod. Rozvodové řízení nikoho žádným způsobem nepohoršuje, naopak je považováno za běžné řešení manželských krizí.

Předpoklad č. 3 - Jaká je současná situace rozvodové problematiky v ČR?

Výzkumné šetření nastínilo vyobrazení rozvodové situace rodičovské populace ve čtyřech třídách Jihočeské MŠ Nerudova. Pouze 16 z 94 dotazovaných, tj. 17 % z celkového počtu respondentů, uvedlo, že s rozvodem mají bohužel přímou zkušenost. Avšak celkový podíl rozvedených v roce 2008 dosáhl 49,60 % v České republice. (www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody)

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce se zaměřila na rodinu a její (ne)funkčnost v postmoderní době s důrazem na problematiku rozvodovosti, jejího vývoje a vlivu na všechny členy rodiny.

Nastínila jsem důsledky rozvodu, které jsou pro každého člověka nesnadnou záležitostí a představují závažný sociálně patologický jev, zejména tehdy, když negativa rozvodu „v čase poté“ destruuují děti k projevům deprese, nebo dokonce přivádějí jejich osobnost k absenci osobní motivace ohledně vlastního budoucího vývoje.

Vždy záleží na aktuálním stupni psychického stavu a dosažené mentální úrovni rodičů, jaké podmínky svým dětem vytvoří, jak je vyloučí z „normálního“ života.

Naše společnost nestaví „oběti“ rozvodu na vedlejší kolej, zaujímá k nim vstřícný postoj. Napříč tomu česká legislativa není v současné době dostatečně propracovaná, proto účastníci rozvodového řízení nenachází v legislativě tak velkou oporu, která přichází dotčeným dětem víceméně od širší rodiny.

Matky upřednostňují tradičně výhradní péči, otcové již nejednají s lhostejností, ale stále se „zřetelněji bouří“; skutečnost hovoří o důležitosti obou rodičovských modelů a vzorů chování při výchově dítěte.

I přes zvyšující se věk zkušené rodičovské populace nacházíme nedostatky ve skutečnostech, že více procent „rodičů“ jsou samouci ve výchově dětí, při naplňování funkcí rodiny, kterou zakládají.

Práce na tomto tématu mě velmi zaujala, bavila a velmi mě obohatila. Dozvěděla jsem se o hlubší podstatě významu jednotlivých modelů rodiny, především neskutečný přínos úplné funkční rodiny pro budoucí, nejen partnerský, život dětí v ní vyrůstající.

Primární odpovědnost za minimalizaci důsledků rozvodů mají především rodiče, nelze však vyčleňovat ani vliv celé společnosti.

Nejlepší prevencí při řešení problému je funkční rodina, kde existují harmonické vztahy mezi jeho členy. Rodiče by neměli na to zapomínat, v tomto duchu směřovat výchovu dětí. Vzájemné dobré vztahy nemohou být výsledkem soudních příkazů a rozmarů rodičů. Nedají se ani vysoudit, nařídit ani vynutit.

Závěrem promluví přísloví, hovořící za vše.

Děti se učí tomu, s čím žijí

Když děti žijí s kritikou, učí se odsuzovat

Když děti žijí s nepřátelstvím, učí se bojovat.

Když děti žijí s posměchem, učí se bázlivosti

Když děti žijí se zahanbením, učí se provinilosti

Když děti žijí s tolerancí, učí se trpělivosti

Když děti žijí s povzbuzením, učí se sebedůvěře

Když děti žijí s bezpečím, učí se věřit

Když děti žijí s nestranností, učí se spravedlnosti

Když děti žijí s chválou, učí se oceňovat

Když děti žijí s uznáním, učí se sebeúctě

Když děti žijí s přízní a přátelstvím, učí se nacházet ve světě lásku

LITERATURA

HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha : Budka, 2. vydání, 1994. 297 s. ISBN 80-901549-0-5

KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, M. *Citová výchova v rodině*. Praha : Práce, 1974. 183 s.

KOMENSKÝ, J. *Informatorium školy mateřské*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 3. vydání, 1972. 52 s.

KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství Avicenum, 1985. 235 s.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha : Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X

MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. *Psychická deprivace v dětství*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1963. 297 s.

MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. *Výpravy za člověkem*. Praha : Odeon, 1981. 218 s.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2. vydání, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9

MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno : Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2. vydání, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58-X

PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozzvádět*. Praha : Grada Publishing, 1994. 118 s. ISBN 80-7169-129-1

PLAŇAVA, I. *Spolu každý sám: v manželství a rodině*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 218 s. ISBN 80-7106-292-8

PLZÁK, M. *Poruchy manželského soužití: úvod do matrimoniopatologie*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 157 s.

PLZÁK, M. *Manželské tonutí*. Praha : Motto, 2000. 119 s. ISBN 80-7246-056-0

PROKEŠOVÁ, M. *Dítě, radost a výchova*. Ostrava : Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. 166 s. ISBN 80-7042-281-5

SOMR, M. *Úvod do metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice : Tiskárna Vladimír Johanus, 2006. 87 s. ISBN 80-239-8227-3

STŘELEČ, S. (aj.), *Kapitoly z rodinné výchovy pro střední školy*. Praha : Fortuna, 1992. 157 s. ISBN 80-85298-84-8

VANČUROVÁ – WAGNEROVÁ, E. *Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 2. vydání, 1964. 201 s.

VÝROST, J. *Aplikovaná sociální psychologie: člověk a sociální instituce I*. Praha : Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6

VYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. *Duševní vývoj a výchova dítěte*. Praha : Orbis, 3. vydání, 1973. 263 s.

Poznámky z přednášek předškolní pedagogiky

Internetové zdroje:

www.czso.cz - Obyvatelstvo: Rozvody, Sňatky

<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html> -

Zákon o rodině

<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> - Listina základních práv a svobod

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravechditete.pdf>

- Úmluva o právech dítěte

PŘÍLOHY

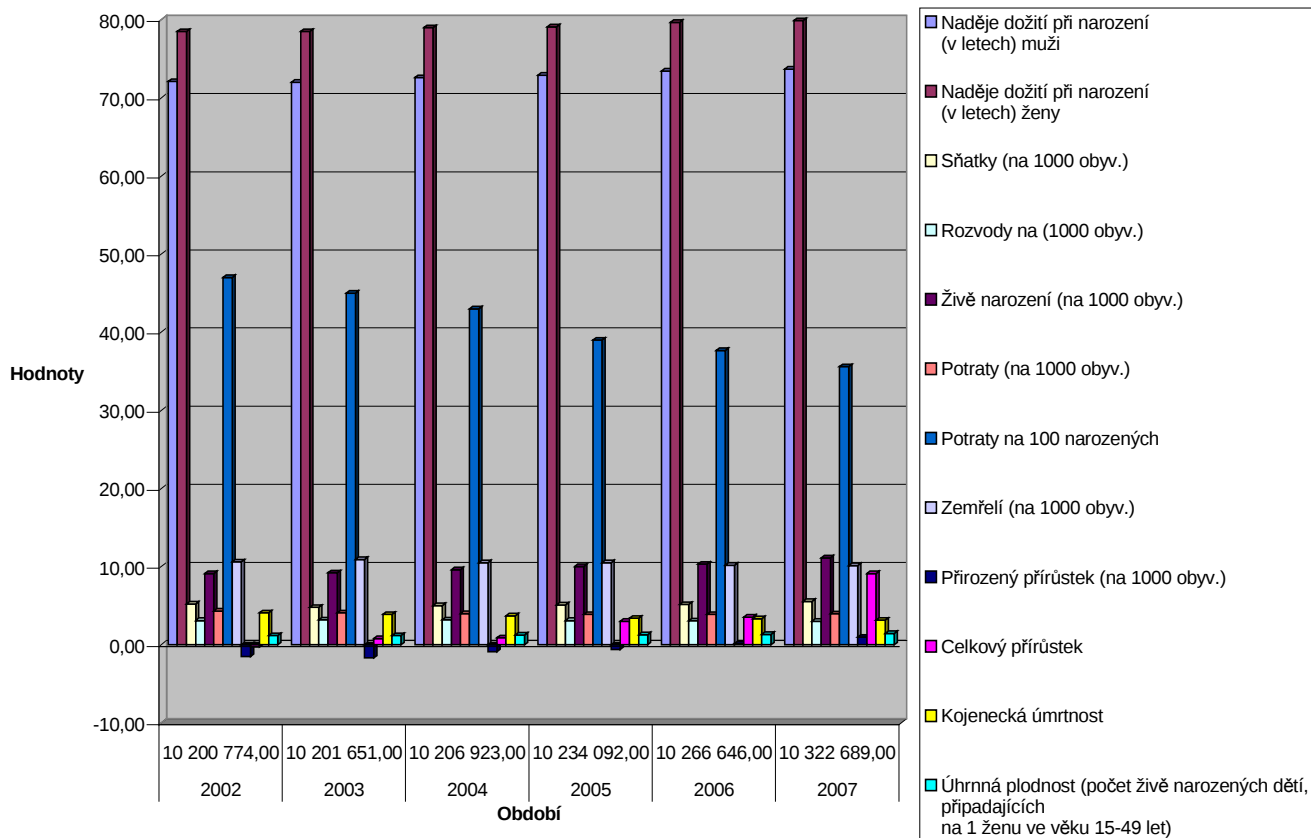
Obrázek č. 1 - Složení obyvatelstva v letech 2004 - 2007

Obyvatelstvo

	2004	2005	2006	2007
Počet obyvatel (střední stav obyvatel)	10 206 923,00	10 234 092,00	10 266 646,00	10 322 689,00
Naděje dožití při narození (v letech)	muži	72,60	72,90	73,45
	ženy	79,00	79,10	79,67
Sňatky (na 1000 obyv.)	5,00	5,10	5,15	5,54
Rozvody na (1000 obyv.)	3,20	3,10	3,06	3,02
Živě narození (na 1000 obyv.)	9,60	10,00	10,31	11,10
Potraty (na 1000 obyv.)	4,00	3,90	3,89	3,96
Potraty na 100 narozených	43,00	39,00	37,65	35,60
Zemřelí (na 1000 obyv.)	10,50	10,50	10,17	10,14
Přirozený přírůstek (na 1000 obyv.)	-0,90	-0,60	0,14	0,97
Celkový přírůstek	0,90	3,00	3,52	9,10
Kojenecká úmrtnost	3,70	3,40	3,33	3,14
Úhrnná plodnost (počet živě narozených	1,23	1,28	1,33	1,44

Obrázek č. 2 – Grafické znázornění základních údajů o obyvatelstvu v letech 2002 – 2007

Obyvatelstvo

Obrázek č. 3 - Charakteristiky věkového složení obyvatel v letech 1991 – 2007

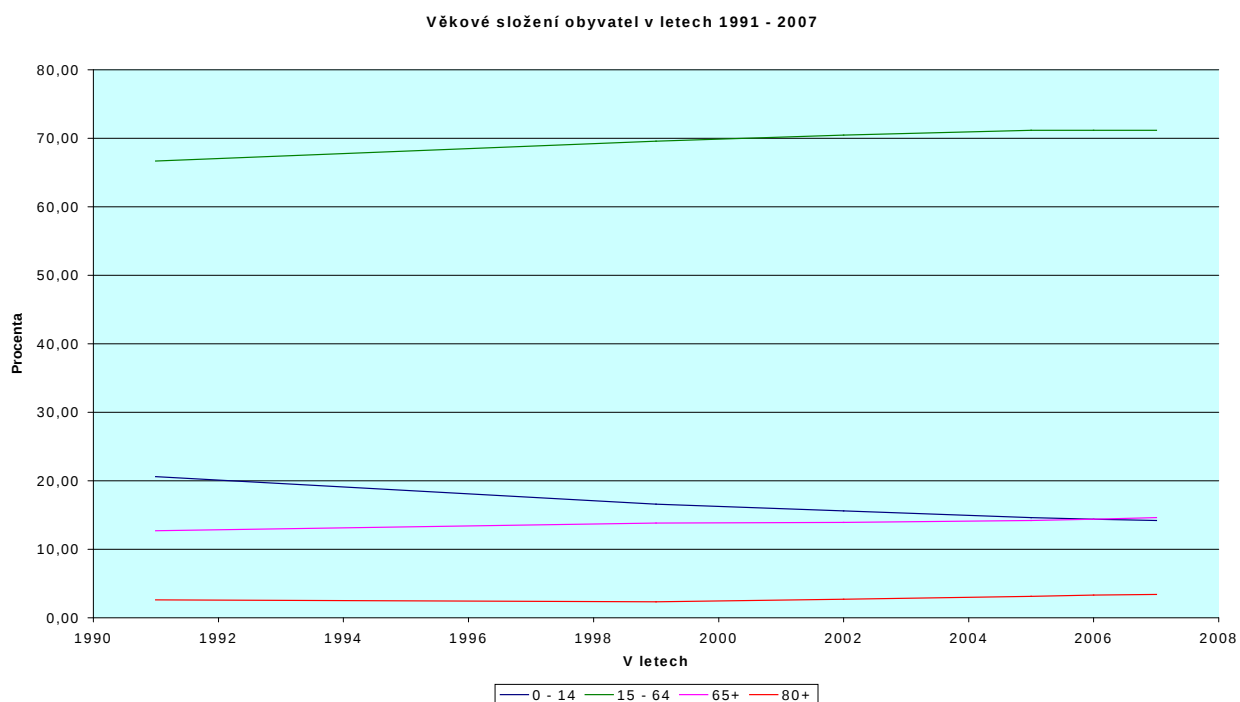
Charakteristiky věkového složení obyvatel v letech 1991 - 2007

Ukazatel	1991	1999	2002	2005	2006	2007
Počet osob. (tis.)						
Celkem	10 313	10 278	10 203	10 251	10 287	10 381
0 - 14	2 121	1 707	1 590	1 501	1 480	1 477
15 - 64	6 877	7 153	7 196	7 293	7 325	7 391
65+	1 315	1 418	1 418	1 456	1 482	1 513
80+	264	237	277	322	336	349
Složení (%)						
0 - 14	20,60	16,60	15,60	14,60	14,40	14,20
15 - 64	66,70	69,60	70,50	71,20	71,20	71,20
65+	12,70	13,80	13,90	14,20	14,40	14,60
80+	2,60	2,30	2,70	3,10	3,30	3,40
Syntetické ukazatele						
Index stárí ¹⁾	62,00	83,10	89,20	97,00	100,20	102,40
Index ekonomického zatížení ²⁾	50,00	43,70	41,80	40,60	40,40	40,40
Průměrný věk - obě pohlaví	36,50	38,50	39,30	40,00	40,20	40,30
-muži	34,70	36,80	37,70	38,40	38,60	38,80
-ženy	38,10	40,00	40,80	41,50	41,70	41,80
Věkový medián	35,60	37,30	38,20	38,90	39,10	39,10

¹⁾ počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0 - 14 let

²⁾ počet dětí ve věku 0 - 14 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15 - 64 let

Obrázek č. 4 – Grafické znázornění věkového složení obyvatel v letech 1991 - 2007

Obrázek č. 5 – Obyvatelstvo podle pohlaví, rodinného stavu a věkových skupin v letech 1991 – 2007

Obyvatelstvo podle pohlaví, rodinného stavu a věkových skupin (%) v letech 1991 - 2007 k 31.12.

Věk. skupina	1991	2002	2007	1991	2002	2007	1991	2002	2007	1991	2002	2007
MUŽI	svobodní			ženatí			rozvedení			ovdovělí		
15 - 19	98,60	99,90	100,00	1,40	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20 - 24	67,10	93,20	96,90	31,60	6,40	3,00	1,30	0,40	0,20	0,00	0,00	0,00
25 - 29	27,90	60,60	75,80	67,40	35,50	22,10	4,60	3,80	2,10	0,10	0,00	0,00
30 - 34	15,50	28,20	42,40	77,10	61,50	49,80	7,30	10,30	7,70	0,10	0,10	0,10
35 - 39	11,00	16,00	21,80	79,10	69,50	63,10	9,60	14,30	14,90	0,30	0,20	0,20
40 - 44	8,10	12,00	14,10	80,30	71,90	66,50	11,00	15,70	19,00	0,60	0,40	0,40
45 - 49	6,40	9,50	11,00	81,70	73,30	68,60	10,90	16,30	19,60	1,00	0,80	0,70
50 - 54	5,40	7,20	8,80	83,60	76,00	71,20	9,20	15,20	18,60	1,70	1,60	1,30
55 - 59	4,70	5,30	6,60	84,70	79,20	75,10	7,60	12,80	15,90	3,10	2,70	2,40
60 - 64	4,30	4,30	4,70	83,80	81,70	78,70	6,30	9,60	12,40	5,60	4,40	4,20
65 - 69	4,20	3,60	3,70	81,10	81,80	80,70	5,20	7,00	8,90	9,50	7,50	6,70
70 - 74	3,80	3,30	3,10	77,00	78,70	80,00	4,40	5,50	6,10	14,80	12,50	10,90
75 - 79	3,60	3,20	2,70	68,00	72,10	75,10	3,50	4,40	4,60	24,90	20,30	17,50
80 - 84	3,40	3,00	2,70	55,70	63,30	66,20	2,60	3,60	3,40	38,30	30,20	27,70
85+	3,40	2,90	2,70	38,80	45,10	54,40	1,90	2,40	2,10	55,90	49,60	40,80
Celkem 15+	25,40	31,30	33,80	65,00	56,70	53,30	6,30	9,10	10,20	3,20	2,90	2,80
ZENY	svobodné			vdané			rozvedené			ovdovělé		
15 - 19	93,00	99,40	99,60	6,90	0,60	0,40	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20 - 24	36,60	81,80	90,20	60,10	17,00	9,20	3,20	1,10	0,60	0,20	0,00	0,00
25 - 29	11,20	38,90	57,00	81,20	54,10	38,70	7,20	6,70	4,20	0,40	0,20	0,10
30 - 34	5,80	13,40	25,50	83,70	71,90	62,60	9,60	14,00	11,40	0,90	0,70	0,40
35 - 39	4,20	6,80	11,00	82,30	74,60	68,60	11,90	17,30	19,40	1,70	1,30	1,00
40 - 44	3,50	4,70	6,30	80,50	74,90	69,30	13,00	18,10	22,50	3,00	2,40	1,90
45 - 49	3,20	3,70	4,50	78,70	74,10	70,30	12,70	18,10	21,70	5,30	4,10	3,50
50 - 54	2,80	3,20	3,60	76,60	73,10	70,50	10,50	16,50	19,90	10,00	7,20	6,10
55 - 59	2,60	2,90	3,00	70,70	70,20	69,00	9,20	14,30	17,20	17,50	12,60	10,70
60 - 64	2,90	2,60	2,80	60,50	64,20	64,80	8,40	11,10	14,30	28,10	22,10	18,10
65 - 69	3,60	2,30	2,50	46,80	54,00	56,40	7,40	9,10	11,00	42,20	34,50	30,10
70 - 74	3,80	2,40	2,20	33,20	40,20	44,40	6,00	8,10	8,80	57,00	49,30	44,60
75 - 79	4,30	3,00	2,20	19,70	25,40	29,90	4,60	7,20	7,70	71,40	64,40	60,10
80 - 84	5,00	3,30	2,70	10,90	13,60	16,70	3,60	5,90	6,80	80,50	77,20	73,70
85+	6,20	3,90	3,70	4,30	5,20	10,80	2,70	4,30	6,20	86,80	86,70	79,30
Celkem 15+	16,10	21,50	24,00	59,70	52,90	50,20	7,90	10,90	12,30	16,20	14,70	13,50

Obrázek č. 6 – Meziroční změny obyvatelstva v letech 2007 a 2008

Ukazatel	Počet absolutně (1.-3. čtvrtletí)			Počet na 1 000 obyvatel	
	2007	2008 p)	rozdíl 2008 - 2007	2007	2008 p)
Sňatky	48 743	44 715	-4 028	6,3	5,7
Rozvody	23 218	23 451	233	3,0	3,0
Živě narození	86 386	91 324	4 938	11,2	11,7
z toho mimo manželství*)	29 708	32 826	3 118	34,4	35,9
Zemřelí	77 607	77 698	91	10,1	10,0
z toho do 1 roku**)	264	261	-3	3,1	2,9
Potraty celkem	30 671	31 009	338	4,0	4,0
umělá přerušení těhotenství	19 151	19 405	254	2,5	2,5
Přistěhovalí	65 391	56 904	-8 487	8,5	7,3
Vystěhovalí	14 216	5 503	-8 713	1,8	0,7
Přirozený přírůstek	8 779	13 626	4 847	1,1	1,7
Přírůstek stěhováním	51 175	51 401	226	6,6	6,6
Celkový přírůstek	59 954	65 027	5 073	7,8	8,3
Počet obyvatel k 30.9.	10 347 143	10 446 157	99 014	x	x
Sřediční stav obyvatelstva	10 312 497	10 415 853	103 356	x	x

Poznámky:

p) = předběžné údaje

*) podíl živě narozených dětí mimo manželství (v %)

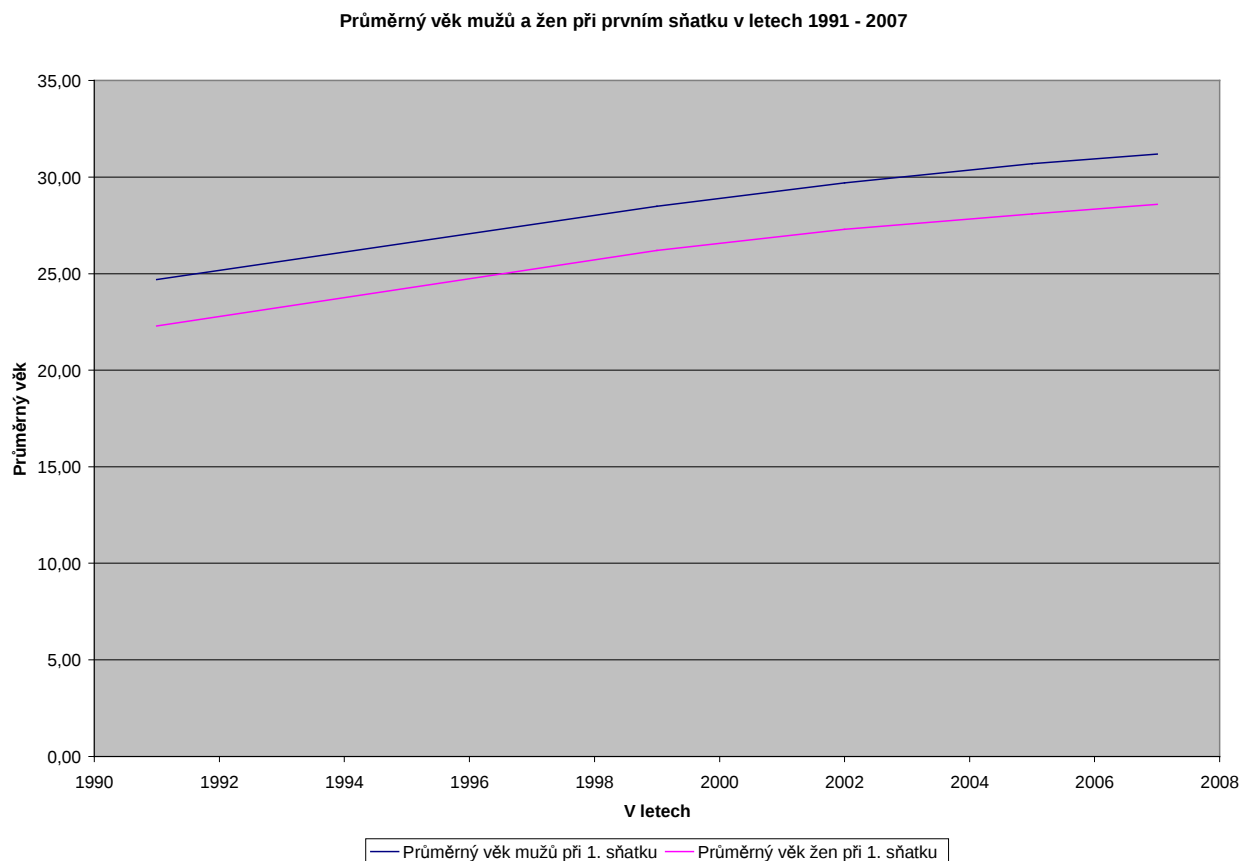
**) na 1 000 živě narozených

Obrázek č. 7 – Ukazatelé sňatečnosti svobodných v letech 1991 – 2007

Ukazatelé sňatečnosti svobodných v letech 1991 - 2007

Ukazatel	1991	1999	2002	2005	2007
Podíl svobodných mužů ve věku (%)					
15	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
20	88,20	98,10	99,00	99,40	99,50
25	42,10	77,10	84,80	90,10	91,30
30	24,30	50,90	57,80	64,70	66,10
35	19,00	38,80	43,20	48,10	48,00
40	17,00	34,30	37,30	41,60	40,20
45	16,10	32,30	34,90	38,50	37,00
50	15,60	31,20	33,70	37,20	35,50
Prvosňatečnost mužů (%)	84,40	68,80	66,30	62,80	64,50
Průměrný věk mužů při 1. sňatku	24,70	28,50	29,70	30,70	31,20
Medián	23,90	30,30	32,10	34,20	34,20
Podíl svobodných žen ve věku v (%)					
15	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
20	62,00	92,30	95,50	97,20	97,60
25	23,50	60,20	69,40	76,70	78,30
30	13,70	38,00	42,60	48,70	48,60
35	10,60	30,80	33,20	37,10	36,30
40	9,50	27,60	29,80	33,10	31,90
45	9,00	26,70	28,20	31,80	30,00
50	8,80	25,90	27,50	30,90	28,90
Prvosňatečnost žen (%)	91,20	74,10	72,50	69,10	71,10
Průměrný věk žen při 1. sňatku	22,30	26,20	27,30	28,10	28,60
Medián	21,00	26,80	28,20	29,70	29,70

Obrázek č. 8 - Grafické znázornění průměrného věku mužů a žen při prvním sňatku

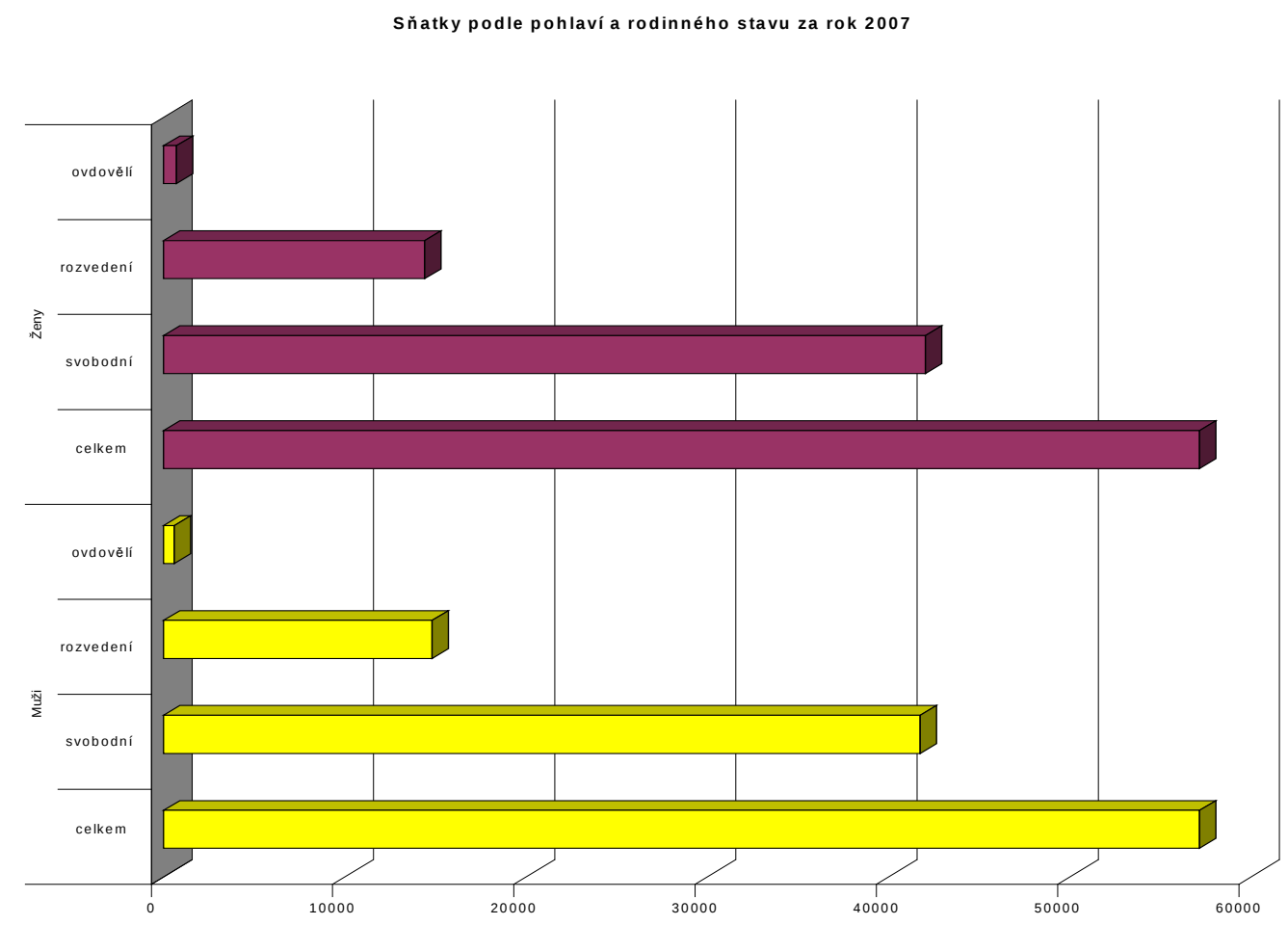

Obrázek č. 9 – Podíl sňatků svobodných podle pohlaví a vzdělání ve věku ženicha 25 – 49 let v letech 1991 – 2007

**Podíl sňatků svobodných podle pohlaví a vzdělání ve věku ženicha 25 - 49 let
v letech 1991 - 2007**

Ukazatel	Vzdělání ženicha			Vzdělání nevěsty		
	1991	1999	2007	1991	1999	2007
Základní	44,50	56,30	68,70	39,00	51,90	61,10
Střední (vyučení)	54,20	65,50	71,50	60,70	67,60	67,10
Střední s maturitou	59,30	71,70	78,20	66,70	75,70	79,50
Vysokoškolské	69,70	77,30	85,50	74,80	83,70	90,40
Celkem	56,80	69,00	76,70	60,60	71,90	77,40
Počet sňatků (absolutní)	29 935	32 864	47 602	29 935	32 864	47 602

Obrázek č. 10 – Grafické znázornění uzavřených sňatků podle pohlaví a rodinného stavu za rok 2007

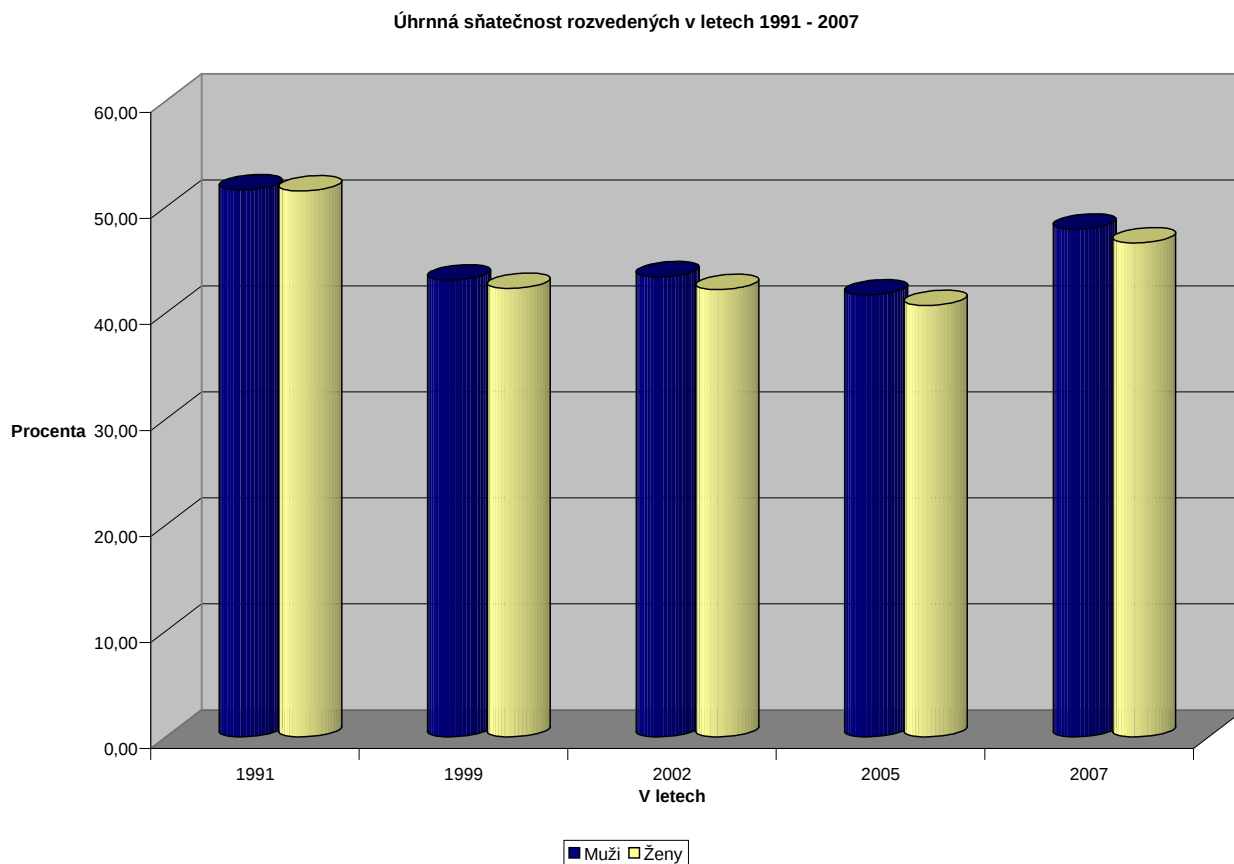

Obrázek č. 11 – Sňatečnost rozvedených v letech 1991 – 2007

Sňatečnost rozvedených v letech 1991 - 2007

Ukazatel	1991	1999	2002	2005	2007
Úhrnná sňatečnost rozvedených (%)					
Muži	51,60	43,10	43,40	41,70	47,90
Ženy	51,50	42,30	42,20	40,70	46,60
Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem (roky)					
Muži	4,40	6,10	6,30	7,00	7,30
Ženy	4,70	6,20	6,40	7,30	7,50

Obrázek č. 12 – Grafické znázornění úhrnné sňatečnosti rozvedených mužů a žen v letech 1991 - 2007

Obrázek č. 13 – Sňatky rozvedených podle doby od rozvodu v letech 1991 – 2007

Sňatky rozvedených podle doby od rozvodu v letech 1991 - 2007

Doba od rozvodu (roky)	Na straně ženicha (%)			Na straně nevěsty (%)		
	1991	1999	2007	1991	1999	2007
0	29,80	15,40	12,60	28,60	16,30	13,40
1 - 2.	29,20	15,60	20,50	27,90	25,40	19,10
3 - 4.	14,60	18,20	16,70	15,10	17,20	16,10
5 - 9.	16,50	23,00	25,10	17,00	23,00	24,60
10 - 14.	6,20	9,60	13,40	6,90	9,30	13,90
15 - 19.	2,20	4,60	6,00	2,60	5,10	7,10
20+	1,50	3,70	5,70	1,90	3,70	5,80
Počet sňatků rozvedených (absolutní)	15 398	12 961	14 818	15 284	12 641	14 410

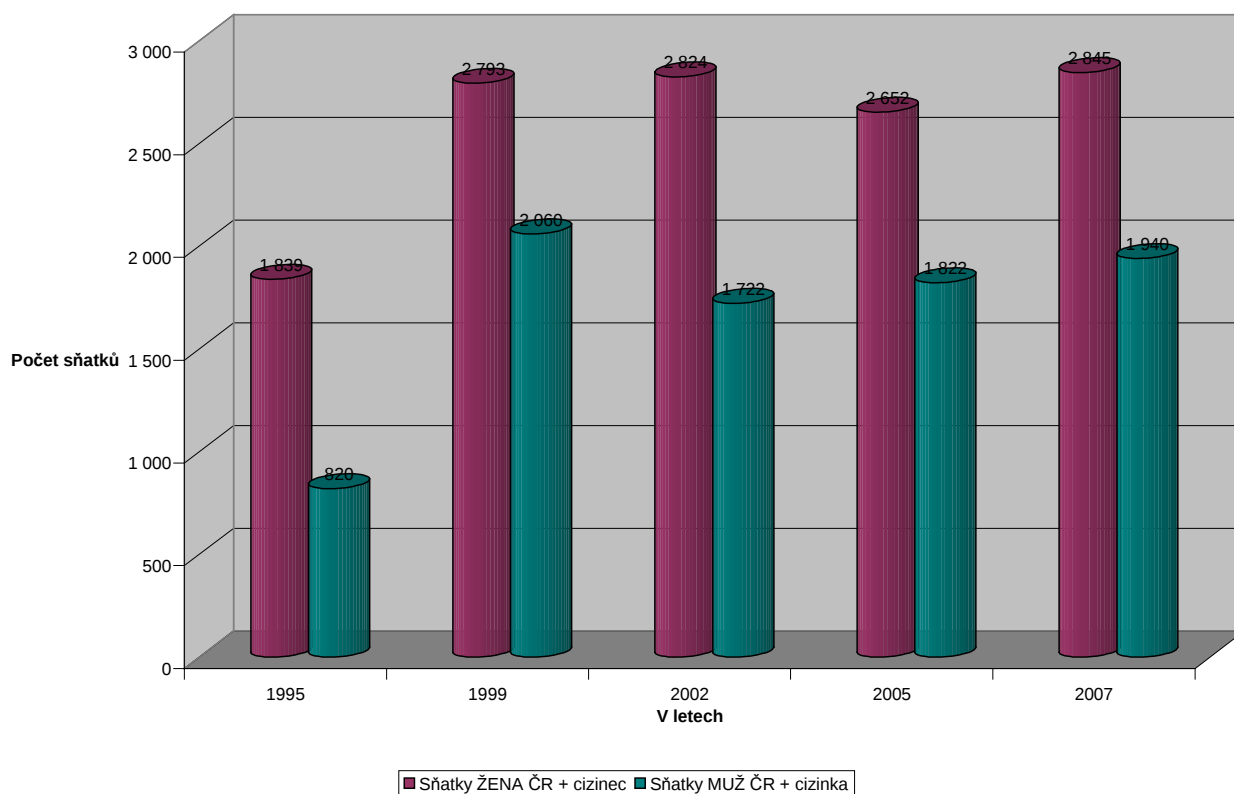
Obrázek č. 14 – Sňatky cizích státních příslušníků v letech 1995 – 2007

Sňatky cizích státních příslušníků v letech 1995 - 2007

Ukazatel	1995	1999	2002	2005	2007
Sňatky alespoň s 1 cizincem	2 671	4 943	4 599	4 570	4 969
- podíl na všech sňatcích (%)	4,90	9,20	8,70	8,80	8,70
Sňatky ŽENA ČR + cizinec	1 839	2 793	2 824	2 652	2 845
v tom státní občanství					
Slovensko	474	598	483	574	745
Německo	305	500	428	251	236
Velká Británie	58	153	213	147	224
USA	77	132	160	155	147
Ukrajina	57	223	170	177	129
Rusko	69	109	66	67	60
Polsko	51	84	64	44	58
Vietnam	51	61	322	206	57
Sňatky MUŽ ČR + cizinka	820	2 060	1 722	1 822	1 940
v tom státní občanství					
Slovensko	274	493	537	677	843
Ukrajina	171	860	488	503	432
Rusko	102	174	116	123	125
Vietnam	20	32	191	109	101
Polsko	56	65	49	51	57
Německo	19	22	19	15	23
USA	10	28	29	26	18
Velká Británie	5	6	4	8	5
Sňatky oba cizinci	12	90	53	96	184

Obrázek č. 15 – Grafické znázornění množství sňatků s cizími státními příslušníky v letech 1995 - 2007

Sňatky s cizími státními příslušníky v letech 1995 - 2007

Obrázek č. 16 – Ukazatelé rozvodovosti v letech 1991 - 2007

Ukazatelé rozvodovosti v letech 1991 - 2007

Ukazatel	1991	1999	2002	2005	2007
Počet rozvodů	29 366	23 657	31 758	31 288	31 129
Počet rozvodových řízení	38 263	29 610	36 665	35 698	
Úhrnná rozvodovost (%)	34,70	32,50	45,70	47,30	48,70
Průměrná délka trvání manželství (roky)	10,10	10,80	11,50	12,20	12,30

Obrázek č. 17 – Intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství (na 100 výchozích sňatků) v letech 1991 - 2007

Intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství (na 100 výchozích sňatků)
v letech 1991 - 2007

Délka trvání manželství (roky)	1991	1999	2002	2005	2007
0.	0,65	0,41	0,31	0,36	0,50
1.	2,46	1,89	2,05	1,94	2,10
2.	3,04	2,48	2,74	2,63	2,88
3.	2,93	2,51	3,12	2,84	2,74
4.	2,58	2,35	3,04	2,88	2,81
5.	2,24	2,15	3,02	2,96	2,81
6.	1,98	2,01	2,62	2,63	2,76
7.	1,81	1,74	2,48	2,50	2,49
8.	1,68	1,69	2,28	2,29	2,37
9.	1,45	1,43	2,17	2,08	2,14
10. - 14.	1,11	1,08	1,74	1,80	1,82
15. - 19.	0,79	0,70	1,18	1,33	1,36
20. - 24.	0,50	0,51	0,78	0,89	0,98
25.+	0,19	0,24	0,34	0,41	0,43
Celkem úhrnná rozvodovost	34,70	32,50	45,70	47,30	48,70

Obrázek č. 18 – Rozvody podle oblastí, krajů v 1. – 3. čtvrtletí 2008

Rozvody podle oblastí, krajů v 1. - 3. čtvrtletí 2008

Oblast, kraj	Rozvody		1. rozvody		Rozvedená manželství podle počtu nezletilých dětí			
	celkem	na návrh ženy	muže	ženy	celkem	1	2	3+
Česká republika	23 451	15 281	18 926	19 042	13 787	7 887	5 270	630
Hlavní město Praha	2 713	1 709	2 133	2 194	1 365	881	446	38
Středočeský kraj	2 731	1 746	2 174	2 182	1 614	924	624	66
Jihočeský kraj	1 459	960	1 166	1 189	886	456	381	49
Plzeňský kraj	1 204	772	942	920	701	386	289	26
Karlovarský kraj	885	589	653	666	473	301	151	21
Ústecký kraj	2 127	1 442	1 686	1 670	1 274	777	450	47
Liberecký kraj	1 026	684	793	802	612	355	218	39
Královéhradecký kraj	1 106	714	887	890	664	367	277	20
Pardubický kraj	944	616	782	771	583	314	232	37
Vysočina	996	658	853	850	643	318	282	43
Jihomoravský kraj	2 550	1 653	2 082	2 141	1 506	889	546	71
Olomoucký kraj	1 439	948	1 213	1 216	904	491	367	46
Zlínský kraj	1 229	833	1 054	1 061	752	395	323	34
Moravskoslezský kraj	3 042	1 957	2 508	2 490	1 810	1 033	684	93

Obrázek č. 19 – Rozvody podle pořadí v letech 1991 - 2007

Rozvody podle pořadí v letech 1991 - 2007

Období	1991	1999	2002	2005	2007
Pořadí rozvodu - MUŽI					
1.	24 017	18 825	25 551	25 049	24 900
2.	4 608	4 163	5 533	5 541	5 446
3.+	741	669	674	698	783
Celkem rozvodů	29 366	23 657	31 758	31 288	31 129
z toho opakovaných (%)	18,20	20,40	19,50	19,90	20,00
Pořadí rozvodu - ŽENY					
1.	23 765	18 878	25 863	25 305	25 104
2.	4 830	4 126	5 275	5 378	5 347
3.+	771	653	620	605	678
Celkem rozvodů	29 366	23 657	31 758	31 288	31 129
z toho opakovaných (%)	19,10	20,20	18,60	19,10	19,40
Oboustranně první rozvody	21 597	16 828	23 010	22 524	22 247
-podíl ze všech rozvodů (%)	73,50	71,10	72,50	72,00	71,50

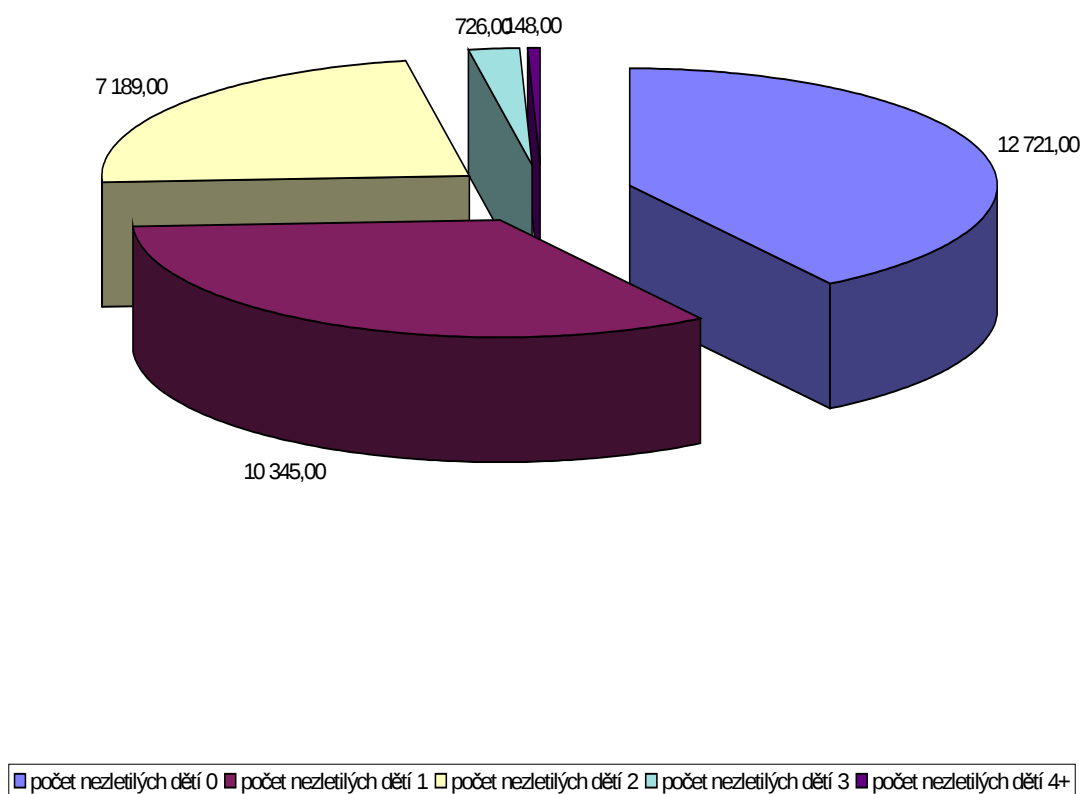
Obrázek č. 20 – Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 1991 – 2007

Rozvody podle počtu nezletilých dětí v letech 1991 - 2007

Ukazatel	1991	1999	2002	2005	2007
Rozvody bez nezletilých dětí	8 313	9 480	11 346	12 078	12 721
Rozvody s nezletilými dětmi	21 053	14 177	20 412	19 210	18 408
v tom s 1 dítětem	11 638	8 199	11 756	10 872	10 345
se 2 dětmi	8 076	5 248	7 667	7 376	7 189
se 3 a více dětmi	1 339	730	989	962	874
Počet nezletilých dětí celkem	32 014	21 005	30 260	28 732	27 546
Podíl manželství s nezletilými dětmi (%)	71,70	59,90	64,30	61,40	59,10

Obrázek č. 21 – Grafické znázornění počtu nezletilých dětí z rozvedených rodin za rok 2007

Počet nezletilých dětí z rozvedených rodin za rok 2007

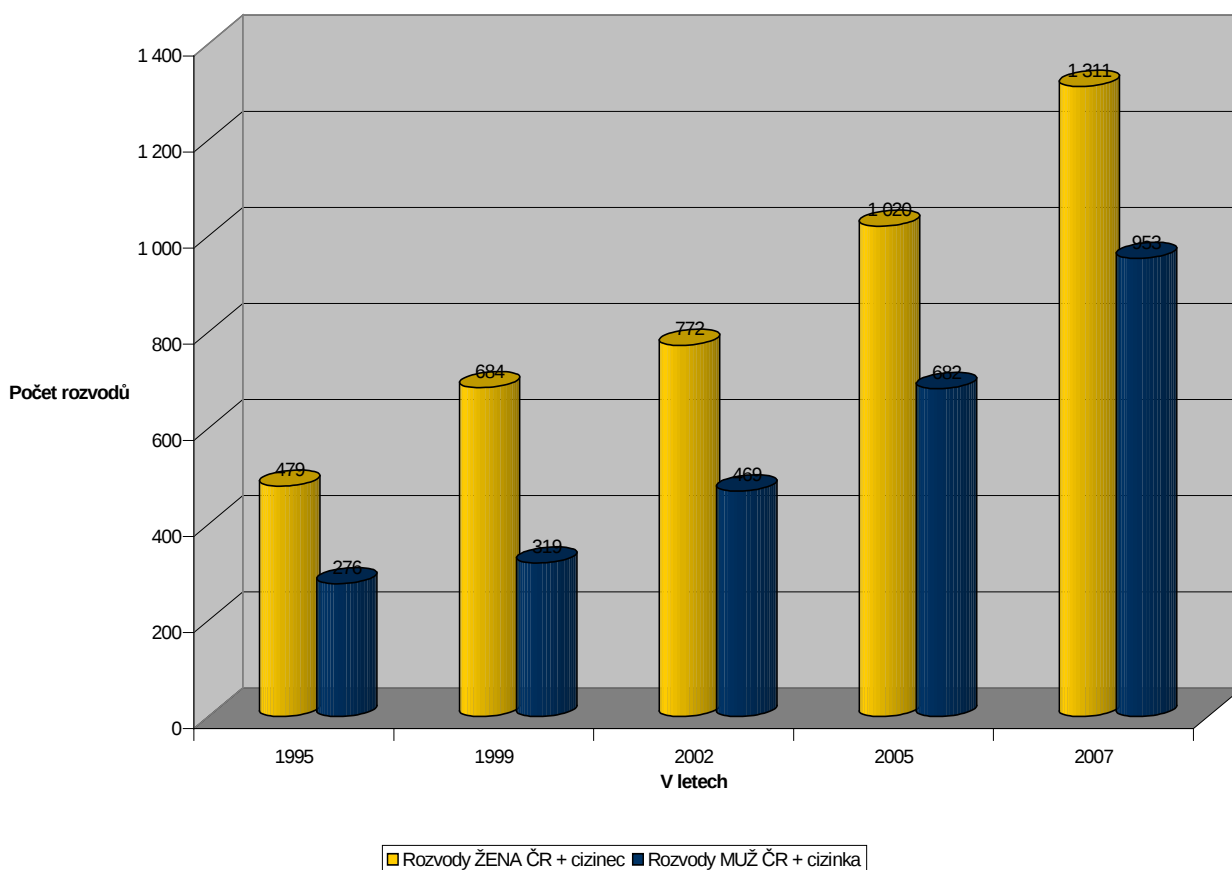
Obrázek č. 22 – Rozvody cizích státních příslušníků v letech 1995 – 2007

Rozvody cizích státních příslušníků v letech 1995 - 2007

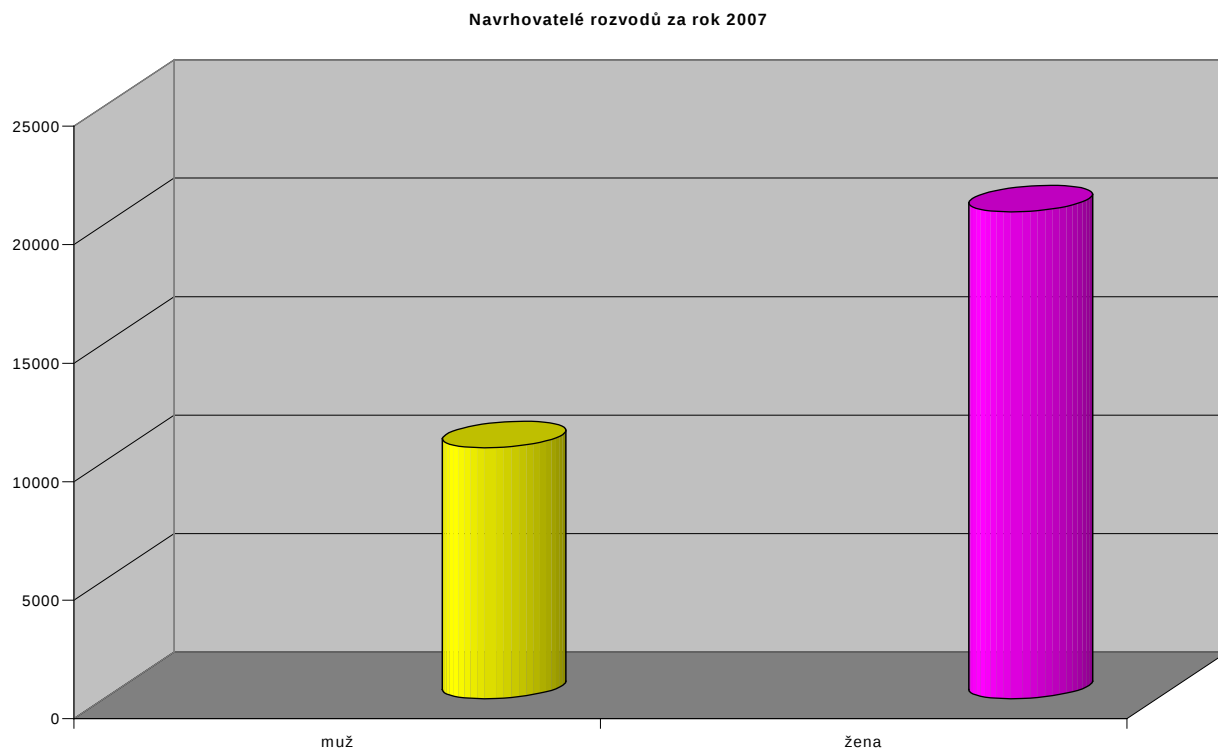
Ukazatel	1995	1999	2002	2005	2007
Rozvody s alespoň 1 cizincem	716	965	1 204	1 645	2 151
podíl na všech rozvodech (%)	2,30	4,10	3,80	5,30	6,90
Rozvody ŽENA ČR + cizinec	479	684	772	1 020	1 311
v tom st.občanství Vietnam	32	101	91	190	254
Slovensko	221	144	151	175	228
Ukrajina	7	54	78	102	101
Rusko	8	50	60	68	80
Německo	35	39	56	71	79
Rozvody MUŽ ČR + cizinka	276	319	469	682	953
v tom st.občanství Ukrajina	14	78	134	212	279
Slovensko	139	62	100	129	197
Vietnam	8	21	37	83	132
Rusko	20	39	42	74	111
Německo	15	16	18	12	11
Rozvody - oba cizinci	39	38	37	57	113

Obrázek č. 23 – Grafické znázornění množství rozvodů s cizími státními příslušníky v letech 1995 - 2007

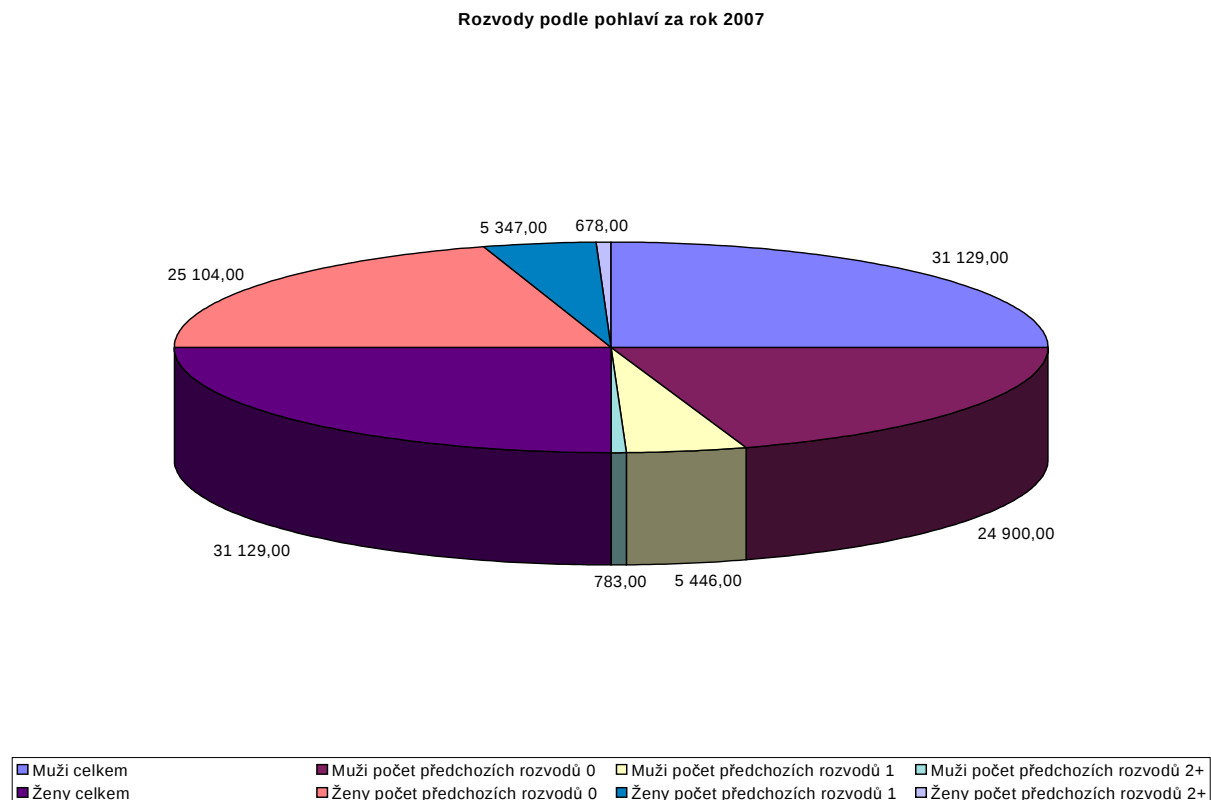
Rozvody s cizími státními příslušníky v letech 1995 - 2007

Obrázek č. 24 – Navrhovatelé rozvodů za rok 2007

Obrázek č. 25 – Grafické znázornění počtu rozvodů podle pohlaví za rok 2007

Zdroj: Obrázek č. 1 – 25 www.csu.cz (Obyvatelstvo)

Příloha č. 26 – Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Renáta Hanusová a jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, oboru „Specializace v pedagogice – Učitelství pro mateřskou školu“.

Píšu bakalářskou práci na téma „Rozvedení rodiče a jejich děti“, do jejíž praktické části jsem se rozhodla zahrnout anonymní dotazník, na základě kterého bych porovнала a potvrdila nebo vyvrátila fakta obsažená v mé bakalářské práci.

Pro úspěch mé práce je klíčový dostatečný počet navrácených dotazníků. Velmi bych proto ocenila, kdybyste se této studie zúčastnil/a/.

Děkuji Vám za pozornost.

1. Jste

- ☐ muž
- ☐ žena

2. Kolik je Vám let?

- ☐ do 20 let
- ☐ 21 – 25 let
- ☐ 26 – 30 let
- ☐ 31 – 35 let
- ☐ 36 – 40 let
- ☐ nad 40 let

3. Vyznáváte nějaké náboženství?

- ☐ ANO

.....

.....

- ☐ NE

4. Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

- ☐ základní
- ☐ střední odborné učiliště
- ☐ střední všeobecné (odborné) s maturitou
- ☐ vyšší odborné
- ☐ vysokoškolské

5. Žijete

- ☐ sám/sama
- ☐ v manželství
- ☐ v nesezdaném soužití
- ☐ jiné.....

6. Uzavřel/a jste již v minulosti manželský svazek?

- ☐ ANO, kolikrát
 - 1x
 - 2x
 - 3x a více
- ☐ NE

7. V jakém typu rodiny vyrůstá Vaše dítě/děti?

- ☐ úplná funkční rodina
- ☐ úplná dysfunkční rodina (neplní některou z funkcí rodiny)
- ☐ úplná afunkční rodina (neplní žádné rodinné funkce)
- ☐ neúplná rodina
- ☐ vícegenerační rodina

8. Bydlíte

- ☐ ve městě
- ☐ na vesnici

9. Kolik máte dětí?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 a více

10. Co si představíte pod pojmem „rodina“?

- ☐ manželský pár s dítětem/děťmi
- ☐ matku s dítětem/děťmi
- ☐ otce s dítětem/děťmi
- ☐ jiné.....

11. Jaký výchovný styl preferujete ve své rodině?

- ☐ autokratický
- ☐ liberální
- ☐ demokratický
- ☐ jiný.....

12. Máte přímou zkušenost s rozvodem?

- ☐ ANO, jakou?

.....

.....

- ☐ NE

13. Považujete rozvod za vhodné řešení manželských neshod? Proč?

- ☐ ANO

.....

.....

- ☐ NE

.....

.....

14. Jaké jsou nejčastější příčiny partnerských či manželských krizí?

- ☐ falešná očekávání
- ☐ žádný respekt, tolerance a trpělivost
- ☐ nevěra
- ☐ jiné.....

15. Jak předškolní dítě vnímá rozpad své rodiny?

- ☐ nevšímá si toho, nemá z toho rozum
- ☐ individuální vnímání
- ☐ vše vnímá egoisticky, přičítá si vinu
- ☐ jiné.....

16. Je vhodné dítěti upřímně vysvětlit důvody partnerských či manželských neshod? Proč?

- ☐ ANO

.....

.....

☐ NE

.....

.....

17. Jaké porozvodové uspořádání je pro dítě nejvhodnější? Proč?

☐ výhradní péče matky

.....

☐ výhradní péče otce

.....

☐ střídavá péče

.....

☐ jiné.....

18. Je žádoucí vstupovat do manželství pod podmínkou vytvořit kvalitní rodinné prostředí se všemi funkcemi rodiny? Proč?

☐ ANO

.....

.....

☐ NE

.....

.....

19. Jak bude podle Vás vypadat typická česká rodina za 20 let?

.....

.....

Označte prosím na škále, do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky.

20. Lidé, kteří neuzavřeli manželství, jsou zvláštní.

Rozhodně souhlasím 1 2 3 4 5 rozhodně nesouhlasím

21. Je žádoucí, aby lidé žili spolu, aniž by plánovali sňatek?

Rozhodně souhlasím 1 2 3 4 5 rozhodně nesouhlasím

22. Děti by se měly rodit pouze do manželství.

Rozhodně souhlasím 1 2 3 4 5 rozhodně nesouhlasím

23. Je v pořádku, aby žena porodila dítě a vychovávala je bez muže?

Rozhodně souhlasím 1 2 3 4 5 rozhodně nesouhlasím

24. Není správné, aby byl muž s dětmi doma a žena chodila do práce?

Rozhodně souhlasím 1 2 3 4 5 rozhodně nesouhlasím

25. Manželství je posvátná instituce.

Rozhodně souhlasím 1 2 3 4 5 rozhodně nesouhlasím

Následuje několik otázek o Vaší rodině.

26. S kým jste žil/a ve společné domácnosti v době, kdy Vám bylo 14 let?

- ☐ vlastní rodiče
- ☐ pouze s matkou
- ☐ pouze s otcem
- ☐ vlastní matka, nevlastní otec
- ☐ vlastní otec, nevlastní matka
- ☐ s někým jiným, s kým.....

27. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vašich rodičů?

MATKA

- ☐ základní
- ☐ střední odborné učiliště
- ☐ střední všeobecné (odborné) s maturitou
- ☐ vyšší odborné
- ☐ vysokoškolské

OTEC

- ☐ základní
- ☐ střední odborné učiliště
- ☐ střední všeobecné (odborné) s maturitou
- ☐ vyšší odborné
- ☐ vysokoškolské